

84(888-65)

5.48

A-PDF Merger DEMO : Purchase from www.A-PDF.com to remove

МӘТІБАЙ БЕРДИЕВ
ХАҚЫЙКАТТЫҚ

84(5820-6K)
Б43

МӘТИБАЙ БЕРДИЕВ

36921

36922

2 раше

DIZIMGE AL'INDI'-2010

ҲАҚЫЙҚАТЛЫҚ

Қосықлар хэм поэма

A'jiniyaz ati'ndag'i' NMPI
Informაციyali'q resurs worayi'
INVENTAR № 56924
« » 20 1992

НӨКИС
„ҚАРАҚАЛПАҚСТАН“
1992

КК 2 -
Б 64

Бердиев М. Ғақыйқатлық:
Қосықлар ҳәм поэма, — Нөкис:
Қарақалпақстан, 1992. — 76 б.

Мәтибай Бердиев исми көпшиликти поэзия ықлас-бентлерине жақыннан таныс. Ол республикамыздың ушқыр қәлем ийелери қатарында әдебиятымыз бенен мәдениетимиздің өсип-өркенлеу жолында ат салысып киятырған талантлы шайырларымыздың бири. „Ғақыйқатлық“ — автордың оқыушыларға усынып отырған екінши топламы. Көркем ойдың теренлиги ҳәм рәң-бәренлиги шайыр дәретийүшилигиндеги баслы сыпатлардың бири болып көзге тасланады.

Пикир жазғанлар:

Т. Сейтжанов
М. Сейтмиязов
Ж. Избасқанов

Б 4803270202-074
М-357 (04) 92 103=92

ISBN 5-8272-1292-X.

© „Қарақалпақстан“ баспасы, 1992

ЖАҚЫН ЕМЕС БИЗ БАРАР МӘНЗИЛ

Жақын емес биз барар мәнзил,
Таңлағанбыз ең қыйын жолды.
Енжарлыққа берилип кеуил,
Машақаттан қорықпаса болды.

Дауырығып асыққанлар да
Бизге жолдас болалмас оңлы,
Куйынлатып шауып барарға,
Таңламадық биз аңсат жолды.

„Қайт райдан!“ деме бизлерге,
Шешимимиз беккемдур соңғы.
Өлшеп-пиштик және жүрерде
Таңлағанбыз ең туұры жолды.

Жетер енди қалыу тубалап,
Марапатлап мәсиртий зорды.
Жалқауларды критикалап,
Өндиртемиз баратқан жолды.

Омырауласып уллы ислерде
Бир-бирейге беремиз қолды.
Бирадарлық, дослық бизлерге
Инам етти бул уллы жолды.

Кулласы, бул жол емес аңсат,
Үстимизден қағамыз шаңды.
Келешекке қарасак барлап,
Көрдик нурлы шуғлалы таңды.

ТУТ АҒАШЫ

Қай жақтан келген ол, билмедим бирақ,
Ұатаны Қытай ма, Ғиндстан, Ирак?
Салма бойларында өсип турады,
Саулатыи безейди жасыл жапырақ.

Бөртип баслайды ол майдың басында,
Атлас көйлек кийіп дөнер жасылға.
Қуаштың нурында шырайланады,
Писентли қасыллық бардур нәслинде.

Питедей жабылып наўқан тутқанлар,
Фартук асынысып қасына барар.
Жуқа жапырақтарын майдалап қыйып,
Мезгил сайын дәслең аз-аздан салар.

Бир атым насыбайдай қара шымалай,
Он күнде өрбийди өжиреге сыймай.
Бир айда үйиңнен қуып шығады,
Саған излетеди жататуғын жай.

Наўқан деген сондай жебир құрт екен,
Соң оны тойдырмақ дым қыйын екен.
Жипек шашып пилле орап алдында
Тоймайды дал орып салғаның менен.

Қай жақтан келген ол, билмедім бирақ,
Ұатаны Қытай ма, Ҳиндстан, Ирак?
Салма бойларында өсіп тұрады,
Саўлатын безейди жасыл жапырақ.

Таза нарт шығарып қулашты жая,
Жаздың ортасында болар мол сая
Гүзде уйлығысқан құстарға мыңсан
Қушағы жып-жыллы бір мамық уя.

ХОЖАЛЫҚ АҒЗАЛАРЫ

Ата, ана, бала—болады үшеу,
Исенім, татыулық—барлығы бесеу.
Қәнәт хәм тарғыл бір пышық пенен
Хожалық ағзасы—хәммеси жетеу.

Атасы мийнеттен табыс келтирер,
Ана үйдің ишин дөңгелеттирер.
Жүзи гүл жайнаған құрттай нәресте
Көркем үйі және көркемлендирер.

Исенім, татыулық және қәнәт—
Шанарақ астында үлкен жәмәәт.
Жүк үстінде пышық алаңсыз жатса.
Хожалыққа керек және қандай зат?

МӘП

Дәрья мәпи—сарқырап ақпақ,
Ышқы мәпи—жүректі жақпақ.
Жолға шығар күнде адамлар
Өз мәплерін ишинде сақлап.

Сәл нәрсени, бирақ мәп билип
Көрсетиуден сақла пәс қылық.
Пәс қылықтар уялап алса
Көкиректе болмас жақтылық.

Нур жоқ жерде бәрі қараңғы,
(Қараңғылық бийлер санады)
Ал, биз болсақ булытлар артынан
Көрсек деймиз шуғалы таңды.

ЖЕРДИҢ ТИЛИ БАР МА?

Бир мотор тыр-тырлап канал тәрепте
Болмайды ойында бир зат бар деп те,
Химикат аралас өлі көк суұды,
Бұрқып айдап атыр атызлар бетке

Жердің тили барма ма, тили болғанда
Қыйғырып, бадабат салмақшы ол да:
„Хәй, заңғар, сен мени уғға бөктирип
Я зәхәр өндирип алажақсаң ба?“

Ал, буны айтпаққа тили жоқ жердің,
Баяғы шырайы—гүлі жоқ жердің,
Үнсиз шарасызлық ууын симирип,
Нәилаж анадай егитілгенлерің...

МЕН ОНЫ ЕСЛЕСЕМ

Бұл жерде әжайып бир бағ бар еди,
Ашықлар ышқыда дағланар еди.

Бәхәрде әлқызыл гүлге оранып,
Гүл ишинде қызлар салланар еди.

Қызлар жок, билемен, олар ержеткен,
Бағлар хәм бул жерден көшип кеткен.
Қызлар менен бирге жеген ериктің
Мазасы, бірақ та кетпейди естен.

Мен оны еслесем — болмас тамаша,
Орнында гуржыйып өсер ғауаша.
Кулағынан бир күн тартқым келеди,
Дийхан атам егер көріп қалмаса...

БУЛ ТОҒАЙЛАР

Бул тоғайлар енди тоғай болмайды,
Хеш ким сабап кетпес бажбан ағайды
Биймезгил улыған сағалдан қорқып,
Сениң балаң енди жылай алмайды.

Сол ушын рахмет айтамыз кимге
(Тәуип буйырды, деп бир мәхәл емге)
Айына бир мәрте қырғауыл тутқан
Бүгинлиги жоқдур мениң әкем де.

Бул тоғайлар енди салы болады,
Масақлары пискен дәнге толады.
Салы менен бирге гербицид ишкен
Адамлардың нешик кешеди қалы.

КӨЗДЕ НЕ АЙЫП БАР

Көзде не айып бар, айыбы не көздің,
Дәрья ултанына қауын еккенин көрсе.
Сөзде не айып бар, айыбы не сөздің
Қақыйқат алдында сапқа дизилсе.

Исенбейсең айтсам: Аралға қарай
Сарқылған ыкласлар ағып атыр деп.
Жарылмасын жүрек, бир күн хәр қалай,
Әйjemги картадан тек исмин көрсек.

* * *

Гүллейтуғын жердің шырайы ашық,
Бозығып жасарар өлмейтуғын жер.
Адамлар адамнан болмайды қашық,
Басларын қосады гүллейтуғын жер.

Өнип-өсер елдің инсабы пүтин,
Шаң жутып қуғарып мунаймас гия.
Кулыптар қарауыллап түнде есигин,
Жыл бойы шаңғытып жатпайды дәрья.

Сондай бир елат бар, сондай бир елат,
Әсирлер дүбири үстинен өткен.
Асық ойнап жүріп минген қаназат,
Ығбаллар ғәрезли келешегинен.

* * *

Пышак емес, қассаптың қанжары бар,
Түрли-түрли ол бизди ойға салар.
Қорықпасақ та қудайдан, гей бир пайыт,
Қорқыу керек адамнан пышағы бар.

Азадалық айдын жол көзди тартар,
Ал, онысыз болар ма өмир дәркар?
Қорықпасақ та тап-таза жарлылықтан,
Кир-кир болған байлықтан қорқыулар бар.

Заман бизди қалай да сынап көрер,
Хәммеге де ылайық баха берер.
Әсирлерден әсирге өтиу ушын
Сайлап, таңлап алынар зор жигитлер.

* * *

Мен бұрын келгенмен мынау дүньяға,
Шадлы, тасып жүрдим қосықлар айтып.
Бірақ, өмир бойы қосық айтпаға,
Шадлық жетпес екен. Кеткенмен қайтып.

Мен және келгенмен мынау дүньяға,
Бүгин де жүріппен қосықлар айтып.

Бирак, өмир бойы қосық айтпаға
Енди бул шадлықты берін узайтып.

Сизлер бул шадлықты узарталмайсыз,
Кеуилди гирбиннен тазарталмайсыз.
Кулпырған гүлдерди бир көрмек ушын
Мен бунда және де келиуим мүмкин...

ТАҒДИР МЕНЕН ОЙНАҒЫМ КЕЛМЕС

Тағдир менен көп хәм ойнағым келмес,
Себеп, мен сүймеймен жеңил ойынды.
Мазмунын ер жигит ийни көтермес,
Шығарып саламан салмақлы күнди.

Тағдирден дауым көп, егер тартыссам,
Бойынан табаман тәуирақ минди.
Райдан қайтаман, айдай толыскан,
Көрген мәхәлимде, бахытлы күнди.

Бахытлы күнлерде жазылған қосық —
Айдың сәулесінде шомылған дилбар.
Кушағым толы гүл-кулпырған жаслық,
Жаслық пенен көп-көп тиллеспегім бар.

* * *

Өзгелерден босқа меҳир ізлеме,
Хуулеп қалғанында кеуил сарайын.
Бир парак ақ қағаз дос болдык, мине,
Мийнет хәм илхамнан ләззет алайын.

Салтанатлы муза, кушағыңды аш,
Өзіе ыклас бәри ессизлик екен.
Биз екеуимиз бүгін болайық сырлас,
Уатанға арналған сап ышқы менен.

Жалған атақ ушын, жалған даңқ ушын
Көбейген пайытта, басын тиккенлер —
Жигитлерде жигер оятпақ ушын,
Ана-жер қосығын айтайық бизлер.

Мәңгилик емеспиз, себеби, биз хәм
Мәңгилик емесдур' кураллар сести.
Тек ғана мәңгилик ана-жер, Уатан,
Басқасының бәри-мәзи өткинши.

БАХЫТ АЛДЫМЫЗДА

„Бахыт алдымызда...“ Еки мың жыл бурын
Адамзат бул сөзди айтты-билемен.
Бахыт алдымызда, деймиз биз бүгін,
Келешекке үлкен исеним менен.

Исенимнің мықлы, уллы дарағы,
Кайсарлығың ушын сени сүйемен.
Және еки мың жыл өткен соң тағы
Бул сөз тәкирарланар-анық билемен.

СУҰЛАР КӨП БИЗ БУРЫН КЕШИП КӨРМЕГЕН

Суұлар көп биз бурын кешип көрмеген,
Көпир хәм көп екен өтип көрмеген.
Жол қаққан жолаушы жатар-калжырап,
Сиристи сөтилген етиги менен.

Мен оның жүзинен бахыт көрмедим,
Мен оны оятып сауал бермедим.
Бир күни, машақатлы узақ жолдан соң
Муғаллақ атпаққа исенермедим, —

Тур жолаушы!
Саған мәдет болайын,
Өсип кеткен сақалыңды алайын.
Биймәлел деминди ал, күгин өзинди,
Жолыңның қалғанын мен дауамлайын.

ХУҚЫҚ

„Хуқықын бар ма?“ деп бир күн дәрьядан,
Аулағында барып пинхам сорасам,
„Хуқық бар ма, жоқ па, билгиңиз келсе,
Сора, деди, барып өскен гиядан“.

Әсте басын сүйеп алақаныма,
Мени шерик етти ол да муңына.

Сол мәхәл мен өзим қатты өкиндим
Жаралы кеуилин тырнағаным.

* * *

Суўға түсти—тазаланбады,
Кумға түсти—тазаланбады.
Отқа түсти: „Жанып кетсем“ деп
Жана алмады, жана алмады.

Суўға түссе тазаланбаған,
Кумға түссе тазаланбаған,
Отқа түссе, отта жанбаған
Ол қандай адам, ол қандай адам?

ШЫДАМ КЕРЕК БОЛАР

Жуп кеса чай ишип басамыз шөлди,
Бүйректе тас бар, деп нальймыз енди.
Бул тасты ыдыратып еритиў ушын,
Шыдам керек болар тас болған шенли.

Шыдам керек болар, усы шыдамды
Бизде отқа таппап, оттан алғанды—
Оннан соң үстине муздай суў куйып
Унатар, унатар шақалақлағанды.

ДУНЬЯНЫ КЕҢ ДЕЙСИЗ

Дуньяны кең дейсиз, қабырғаңызды
Қысып барар тар өжирелер,
Хәм рахмет айтасаң оған
Қабырғанды қысқаны ушын.

...Есикти аш, терезени аш,
Екиленип карама ҳайран.
Зая кеткен рахметлерге
Қайысады мениң қабырғам.

ҚАЙСАРЛЫҚ

Сахрада, саратанда
Суў соратпас қайсарлық—

Жигиттиң маңлайына
Жайғаспайтуғын байлық.

* * *

Сен ислейсең, мен ислеймен—күн узақ,
Сен ислейсең, мен ислеймен—түн узақ.
Ол ислейди, хәмме, хәмме ислейди,
Бирақ неге жеткерместей жол узақ?

Жумыстан соң дем алдык, деп алдаймыз,
Кино көрип, паркке бардык—алдаймыз.
Бахытлыдай көриниўге басқаға
Мардыйыўды қайдан алдык? Алдаймыз.

Айталмадым, бәлким, буның төркинин.
Айталмастай гәплерим де көп мениң.
Көтеремен сени қолдың ушына,
Сен бизлерден бәлентирек бол, иним!

* * *

Тереңлескен сайын сонша гүңгиртлик,
Жүзин жасырады теніз ултаны.
Хәм усы алдамшы сырлы жым-жыртлык—
Даўылды күсеген адамның жаны.

Боз думан ишинде булдырап таўлар.
Усайды сыйқырлы сырлы елеске.
Гә ол адамзаттың әрманына усар,
Тастай қатып қалған жулқынып көкке!

* * *

Әўпилдеп ийт үрер жулдызға қарап,
Биз бағыт дүзермиз жулдызға қарап.
Ийт қалар, биз кетсек қыр асыў ушын,
Тәғдирдің ийкемсиз ойыны—сабақ.

Аянышлы улып налынған қай сес,
Қанша қыр ассақ та неге ол сембес?
Жарқыра әй куяш, жарқыра жәхән
Бул сести ана-жер көтерер емес.

Бизге меҳрибанлық оятқан кеўлин,
Сизди ҳеш қашан да алдамас деймен.
Машақатлы жолдан бармақта инин,
Қәўипли жоллардан жүрмек қәлеймен.

Сизлер айыплы емес, үйренип кетсек
Қатал, тасбаўырлық тезине бизлер.
Өзгелерден бәрха күтемиз күтсек
„Ол бир өткинши ғол!“—дегендей сөзлер.

Ғайыптан ығбалды күтпеймиз, бирақ
Ийек артыўлар бар ертеңги күнге.
Келешек күнлер хәм жағып шам-шырақ
Бийкарға нурларын төкпейди бизге.

Сонлықтан сирескен сезимлеримди
Өзгеден жасырып, қыпса тутпаспан.
Купыясы бар қосық қәлесем енди
Меңиң купыялығым емесдур ҳаслан.

Бизге меҳрибанлық оятқан кеўлин
Сизди ҳеш қашан да алдамас деймен.
Машақатлы жолдан бармақта инин,
Қәўипли жоллардан жүрмек қәлеймен.

Он жыл тәрбиялап синди мийнетим,
Шақанды тербетип шайқады самал.
Сырғып мийўалады жақсы нийетим,
Пискен жемислери—меңиң ушын пал.

Лекин ўәлийлик жоқ, айта алмаспан
Қандай келмеклигин келеси бәхәр.
Тонбасын, деп саған тон да жаўмаспан
Үргин үрип, түнде жаўып шықса кар...

Бирақ та шақанды шаўып, пуштарлап
Лямастан оны етселер отын—
Ол ўақта турса да бир қуяш парлап,
Қуяштың нелигин билмеўим мүмкин.

Ҳаўайы бос қыял, жеңил үмиглер,
Исенимге кирип, кеўилди арбап
Шок рухлы және шаўқымы басым
Жаслык сахнасында қалдырар узак.

Булардың бәринен суўысып ықлас,
Жеңил турмысларға мазмун излетер.
Зымыраған күнлер ҳасла туттырмас,
Сынаптай сырғанап жойтылып кетер.

Бурын солай болған, ҳәзир хәм солай,
Ал енди баскаша жоллары жоқ па?
Бир күни есикти жапсак ҳәр қалай,
Өзге биреў келер оны ашпаққа.

ПОРТРЕТКЕ

Қандай сыр, аңбадым, бул қандай жумбақ?
Айтып береғой, деп әсте сорадым.
Жүзинен бир мәни болып аңламақ,
Қайтып келдимдағы және қарадым.

Қара, бул көзлерге қарамақ керек.
Онда пүткил жаҳан ҳәсиретлери жәм.
Бәлким, усылайынша қараса керек
Жерди желкесинде көтерген адам.

ГҮЛ

Жүзинде пәкликтиң тынық сүүрети—
Қыпсасы жоқ, жым-жымасы жоқ.
Сәўирдин лебине сүйилди бети,
Көзде жанып қалды өшпейтуғын шок.

Булақ сылдырласып, маўжырар ақшам,
Ким билсин, жұлдызлар қанша сыр шертти.
Кимдур излеп келди хәм болды ҳайран:
Гүл қайда кетти?...

АЙТЫЛМАС СӨЗ

Реңи ағарып өлтирилген майса
Жатар, Шаң-тозаңлар басады жүзин.

Көлди жағалаған елдерге қыйын,
Ғарғалар шубырап жемтигин излеп.

Ийесіз мәканның ербек таллары
Аспан-көкирегіңе шаншылар!
Ески журтта қалған шайыр баллары
Көзлери қызарған байыұлы болар.

А. А. ға.

Қосықларың гүниренеди, я тоба,
Жети кат жер солқылдайды, я тоба.

Еситкендей кулақлар жоқ бәри бир,
Жибискендей кеуіллер жоқ бәри бир.

Тебиренбестей мықлы тау бар, болғаны,
Уллы тауға жалтақлау бар, болғаны.

Тас төселген қараңғы тар көшелер,
Исенбегил нурға толар деселер.

Уллы жолға алып барса ол бизди,
Қолимада көрмес едим көп изди...

* * *

Сексеуіл жора,
Ғен берман қара.
Билгенге уятдур
Сағал болмаға.

Билгенге уятдур
Қасқыр болмақ хәм.
Қасқырдың аузынан
Сорғалайды қан.

Аңсат бола қоймас
Сексеуіл болмақ.
Сексеуіл болмақтай
Бахыт жоқ бирақ.

Ө. С. ка

Биз-екеуіміз, үшіншіміз жоқ,
Излейміз, излесек таба алмаймыз.
Қолға қурал алып, атпады ол оқ,
Ауға кеттимекен иниміз?

Болмалы ол Жалалабадта,
„Жетиликте“ жоқдур исиміз.
Гранадыға Гарсиа Лорканы
Излеп кеттимекен иниміз?

Үй артында тасымас канал,
Буркасынлап ақпас сууымыз.
Әптап ғыжлар, жоқ ескен самал,
Қайда кетти екен иниміз?

* * *

Бул жүристен қайда жетпеклик мүмкін,
Бул жүрислер енди қанаатландыра ма?
Отыз жылдан турар жыйнаған мүлкің-
Отыз күнше емес, бир серлеп кара.

Не ушын дым жақын узақ өтмишлер,
Не ушын дым алыс жақын келешек.
Бул жүрислер бәлким, жүректі езер,
Не ушын қысылып езилди десек—

Бизде өнбей атқан жүрислер екен...

* * *

Хазар берген болсам кеулинді таппай
Бул енди, айтайын, мениң айыбым.
Сенин менен хасла ғәрезим жоқтай,
Ғәрезің жоқтай-ақ хәм менде сениң.

* * *

Әсирлер-өтмиштің гүлгин шарабы.
Тарих гүзесінде көп ашытылған.

A'jiniyaz ati'ndag'i' NM
Informaciya'li'q resurs wo

INVENTAR № 5692

« »

Жыллар-қоллардағы алтын қадағы
Күнлер хәсиретине лип-лип толтырылған.

Шийринлер, шекерлер бизге жетерлик,
Шийринлер шекерлер татлы болсаң-әм—
Қақыраған ләплерди өртеп кетерлик
Бир тамшы от болып сиңемен саған.

Бир тамшы от болып жанамаң көзде,
От болып көзлерде жанбасам болмас,
Сөздерге сыймасак, сыйдырмас өзге,
Қолларға қадақлар тегин алынбас.

ҚУМ ҚАЛА

Сен мені сүйесен, деп айтқаным жоқ
Бийкарлап билмейсең солай, деп айтсам.
Мың жылдан асады-тарийхларын көп,
Барлығын, барлығын еслей алмайсаң.

Мысал, периштедей таза емессен,
Шайтан да емессең пәсликке барар.
Және көргім келсе, сени излесем,
Маған оқытарлық сабақларын бар...

АМАНГЕЛДИ БАТЫРДЫҢ СОҢҒЫ ЛЕБИЗИ

Журт ағасы Амангелди.

Бердақ.

Айтаман. Айтпасам болмайды енди,
Жоқ еді, бар болды, бар екен тилим.
„Елим!“ деп ардақлап сүйгенмен сени
Түркстан-Шығыста шұғалы елим.

Айтаман. Айтпасам болмайды хаслан,
Қосығым сен болдың жаннан татлырақ.
Қосығым сен едің халқым-Түркстан,
Киндик қаным тамған алтын топырақ.

Көзди қамастырар нурларын сениң,
Ол хәм батпақта ма таулар артына?

Бүгін солғын тартқан халқымның жүзін
Ертең жууы керек қайсындай нурға.

Енди жигитлердің алтын баслары
Хаял етегинен төмен болар ма?
Ер-турмансыз қалып шөлдің атлары,
Қылышлар суұрылмай қында қалар ма?

ДУЗ ЖИЙДЕСИ

Жаныңа сәддақ деп айтқым келеди,
Тастан қатты екен шықпаған жаның.
Әптапта құстардың қанаты күйеди,
Бара кулпырады сениң жапырағын.

Полат болсаңдағы бир пул сор ушын,
Оларды аяусыз татлар кемирер.
Сен болса дузлардың тауып ширесин
Торсық жеміслерін күнде семирер.

Қырау көрген қызыл жеміслерінде
Тәғдирдің кермеклеу қышқылтым дәми,
Өмірдің мазмұны жәм болған және
Мазмұнға сыймаған кубылыстары...

1937-ЖЫЛЫ

Бүгін тарийхбысаң, яки тарийхтын
Оқыға аұырлау жалғыз парағы.
Бәлким, жақсы еді оқымағаным
Бұл бетти, бірақта өмір сабағы—
Оқылыуы керек ерте ме, кеш пе.
Болмайды қыпсалап, жасырып оларды,
Мысал, жасырған Фазыловларды
Сибирьдің нәмәлим тоғайы бетке.

Оқылыуы аұыр тарийх бетлери
Мениңше, ежелеп оқылыуы керек.
Есте мөхирленип қалалсын десек,
Бизлерге ол сабақ болалсын десек.
Жойтылғанлар қайта табылуы ушын,
Танылмай кеткенлер танылуы ушын.
Жүрилмеген жоллар жүрилиу ушын,

Сүйілмей қалғанлар сүйилиу ушын.
Дусласпай кеткенлер дусласуу ушын.
Хошласпай кеткенлер хошласуу ушын.
Болуу ушын бәрха мақсетлер қасыл,
Оқылсын, оқылсын олар муддасыл!

ӨМИРГЕ

Келген жоқпыз мәзи мийман болмаққа,
Артықша дүнья-мал, тахтарттырмаққа,
Дос хәм душпан сөзин сеннен еситтик,
Сөйтсек, бар деп айтар бейиш, дозак та.

* * *

Таулар сөйлегенде,
Көллер сөйлегенде,
Тау киби гүңиренип
Сөйлеймен мен де.

Тауларым үнсиз,
Көллерим үнсиз,
Кум толған ауызлар
Үнсиз, үнсиз.

Ауызды шайуға
Бир дәрья бер маған,
Бир теңиз бер маған
Сахрада жасауға!

ХАЛЫҚТЫҢ УЛЫ

Уллылау гәп айтпак тилеги менен
Мүмкин, уллы болады шайыр.
Хәм азада жүрегі менен
Халықтың улы болады шайыр.

* * *

Көп рет айтпадым айтар сөзимди,
Сөз бермедим өзіме өзім,
Жол бермедим өзіме өзім,
Алдағым келмейди өзім өзімди.

* * *

Жайдың жарығынан шықпайды қуяш,
Жайдың жарығынан шығады жылан.
Бул жылан қуяшқа айланыу ушын
Билмедим керекдур қаншама заман?

* * *

Жайпарахат отырып болмайды
Парахаты болмаған жерде —
Көк теңизи толқыған жақтан
Дуз еседі-ашыр көзлер де.

Булқынады ауыр тынышлық,
Нәрестенің соңғы демінде.
Еситилер аңшы қыйғырық —
Шаншылады менің көксиме!

* * *

Мынау билек пенен, кара күш пенен
Тауды-тасты талқан етпекке болар,
Сууырып алыуға болар жүректі
Меңірден саза жоқ бул қоллар менен.

* * *

„Кәлесек, дәрьяны бурамыз шөлге.“
Кәледі хәм бурды дәрьяны шөлге.
Бүгін жууап бермек қыйын болып тур
Дәрьясын жоғатып излеген елге.

„Кәлесек қурғатып пахта егеміз!“
Кәледі — теңизді қурғатып атыр.
„Кәлесек“... бул сөзді айтпақлық ушын
Асқан дана болуу шәрт емес ақыр.

ТӘРТИП

Нызамның сүйкімлі генжетай улы
Асығын жоғалтып алған ба дейди.

Излегенлер көпдур бул күнде оны,
Дәрегин бирак та ҳеш ким билмейди.

БАРЛЫҚ ХӘМ ЖОҚЛЫҚ

Еки сөзден турамыз өзи,
Еки сөзден жаралған дүнъя.
Қақшып ойнар тәғдиримизди
Екеўиниң аралығында.

Екеўиниң аралығында
Келиўлер бар және кетпек бар.
Басылыўы қәдеминиң қыя,
Ушласпаған мыңсан арзыўлар.

Екеўиниң аралығында
Ығбаллардың толып-тасыўы,
Мәнзиллердин айдынасыўы,
Мүмкин, оның бәри болыўы.

Мен таппадым бул еки сөзди,
Сен тапсаң хәм емес жаналық.
„Барлық“, „Жоқлық“ — мәңгилик өзи,
Мәңгиліктей узақ аралық.

Еки сөзден турамыз өзи,
Еки сөзден куралған дүнъя.
Қақшып ойнар тәғдиримизди
Екеўиниң аралығында,...

* * *

Жумсак отырғышлар қагая баслады,
Жумсак отырғышлар азая баслады.
Мәрмер тастың жылтыраған жүзине
Герзи етик аўыл шаңын басады.

Бәлент имаратлар түсине енбеген,
Қорқып кеткен қатты ширениўлерден —
Дизеси қалтырап, карапайымлық
Кирмеўге ант еткен бул есиклерден.

Оған барар, эне, гилкий жас баллар,
Жумсак отырғышқа айланып олар —
Кабинетке сыймай қағысқан пайыт,
Көз көрмеген сумлық ўақыялар болар.

Бул саўдалар енди азайса керек,
Жумсак отырғышлар қатайса керек.
Мәрмер тастың тунғыйықлаў жүзинен
Мың түрли муқамлар оқылса керек.

ОҚЫҰШЫМА

Сеннен өзге ҳеш ким түсинбес
Қосығымның мазмунын, сестин.
Сендей болып түсине билмес,
Сендей сүйе алмайды ҳеш қим.

* * *

Таўлардай салмаклы, теніздей терең,
Дәр्याдай ағыслы қосығым менен.
Барарман алдына сәлем бериўге,
Себеп, мен — дәўирге берилген сәлем.

СЕН НЕГЕ БУНШАМА КҮЙИП-ЖАНАСАН

Сен неге буншама күйип-жанасаң,
Әдилсизлик бүгин пайда болған жоқ,
Жөнсизликлер бүгин пайда болған жоқ,
Сен неге буншама күйип-жанасаң.

Әдалатлық келип қалар, деп пе един,
Ҳақыйқатлық орнап қалар, деп пе един.
Өзлери алданбай, халықты алдамай
Заман бирден я оңланар, деп пе един.

Жасаўды сүйгенлер бизден жаксырақ,
Даўыслары еситилер патлырақ.
Ойласаң, бизлерден бираз ақыллы,
Ойласаң, бизлерден көп ақмағырақ.

Бүгин шыққан куяш ертең шыққандай
Он төртте толысып доланады ай.

Канша күйип-жанып, отқа түссен де
Жалғыз аспан, жалғыз қуяш бар сондай.

Сен неге буншама күйип-жанасан,
Әдилсізлік бүгін пайда болған жоқ,
Жөнсізліктер бүгін пайда болған жоқ,
Сен неге буншама күйип-жанасаң?!

САБЫН ҰАҚҚЫНДА ҚОСЫҚ

Зәрүрликтін түрлері көп,
Болмас онда майда-шүйде.
„Керек тастың салмағы жоқ“
Нақыл болып қалған дей ме?

Сабын ізлеп шықпа, ана,
Бүгін зәріу болсаңдағы.
Ешейінде анда-мында
Жумаланып жатсадағы.

Ушып кетті ушпа тийгир,
Излегенде таптырмайды.
Нәубетінде көптер дилгир,
Иширткисіз саттырмайды.

Французша билмесе де,
Әтиринен көп хабардар
Сатыұшыға барып және
Сабын сорайгөрме зинхар.

„Мынау кемпир алжыған ба?“
Аң-таң болып көп қарайды.
„Қара сабын деген бунда
Болмайды“, деп мысқыллайды.

Масқаралар билмейді, деп
Ақ сабынды, көк сабынды.
Масқаралар ізлейді, деп
Тийкарынан жоқ сабынды.

Гирбиңи жоқ кеуилин ҳақ,
Излесеңде қара сабын,

Буны ҳәргиз билмес бирақ,
Билгиси де келмес оның.

Аңлайсаң ба байғус ана,
Не нәрсе ол қытшылықтар?
Қытшылықтың тасасында
Мурттан күлип кимлер турар?

Дейсен: бәри өткинши зат,
Ағыл-тегил болар, — дейди.
Турмысымыз татлы набат,
Бир молшылық келер, — дейди.

Мен ҳәм бүгін ойлап турман,
Булар кимге дәреклигин.
Заман кирин жуумақ ушын
Қандай сабын кереклигин.

* * *

Үйренип атырмыз, бизге үйренбек
Ғауадай зәрүрли, нан киби керек.

Жаңадан бир қосық, жазбак, мәселен,
Бийтаныс есикти ашыу менен тең.

Ал, оның артында өзге бир дүнья,
Ким билген, ол жаңа Америка ма?

Бул бир жөнекей гәп, тийкарын алсақ
Кең жәханға кеңлик пенен карасақ.

Және жыйнастырып майда гәптерди,
Ушырып үйренсек аппак кептерди.

Себеп, үйрениуді үйренбей турып,
Сөзлер қыйсық болар, ауызлар бурық.

Сонда гүңгирт тартқан көп терезелер,
Нурлы қуяш пенен жақсы тиллесер...

Дүнъя турмайды тек түсингенлерден,
Олардың тең жарпы — түсинбегенлер.
Рәхәтти излеп ишиүден, жеүден
Жасамақ мазмуны усы дегенлер.

Бир көшке илесип жолға шыққансаң,
(Көргенди айтпақлық емесдур хәси)
Баскалар айтқанда дер едиң жалған,
Сени хайран етти олардың нәпси.

Сени хайран етти олардың кулқы,
(Хайран болар еди шайтан көрсе де.)
Олар жалмап барар сахра хәм кумды,
Олар жутып барар теңизлерди де!

Тауларды кемирип, тоғайды жайпар,
Мәгар полаттандур олардың тиси?
Бул барыстан нени кояды олар,
Буншама тойымсыз болғаны неси?

Дүнъя турмас екен түсингенлерден,
Олардың тең жарпы — түсинбегенлер.
Билсен, айт, жолдасым ким болар ертен,
Ертен кимге жолдас боласыз сизлер?

ХУЖДАНҒА

Сен маған кудайсан, кудайсан — инан,
Бул сөзде жок деп бил хеш қандай гүман.
Адамлар алдаса өкинишим жок,
Алданбасам болды тек те кудайдан.

АҰЫЛЫМ

Бизди алақанда әлпешлеп өсирген
Ауылым, әжайып жәннет едиң сен.
Сағынып алдына излеп барғанла
Аналық меҳринди және көрдим мен.

„Балам бауырымды езбе буншама,
Ананың бауыры елжирер, балам.

Жыллар өткеннен соң, алып ядына
Излеп келгеңиң-ақ жетеди маған,

Досларың көп еди, билемен сениң
Бүгин түсиниксиз жалғыз келгеңиң.
Бир баста — мың жумыс, дейсең бе балам,
Мың болса да керек оны жеңбегең.

Бул енди мәзи гәп, сизлер аңлайсыз,
Көп оқып, көп затты жақсы таллайсыз.
Тууып-өскен жерге садык болғандай
Дос-яранға бәрха садык болғайсыз.

Биз қартайлық, мине, сонлықтан шығар
Жаслар турақламас, аңлайды олар.
Ал, сизлер бир шама сада едиңиз,
Садалық — сизлердиң бахтыңыз, шығар“.

...Бизди алақанда әлпешлеп өсирген
Ауылым, әжайып жәннет едиң сен.
Сағынып алдына излеп барғанда
Аналық меҳринди және көрдим мен.

БИЙБИ АПА, ТАНДЫР ХӘМ ЖЫЙНАЛЫСҚА КЕТКЕН ҚЫЗ ХАҚҚЫНДА КОСЫК

Бийби апа, умыттың ба, билмеймен,
Умытшақлық жақсы емес, сонда да.
Кешеги күн көмекке айтып келгенсен,
Қоңсыларға, жаңа тандыр курмаға.

Бийби апа, қойғыл баска жумысты,
Көммекке айтқан қоңсыларың киятыр.
Тандыр қурың ауыл, елде атаклы,
Наны шийрин шекелерде пал татыр.

Бийби апа, таусылмайды майда ис,
Қалғанларың питкерерсиз ертен де.
Қызыңызды шақыртыпты, жыйналыс —
Жаслардың да тәргиби бар өзінше.

Қайыры жоқ бүгин саған сол қыздың —
Тандырдан да мықлы мәселелер бар:

Не себеп, жаслары аўылымыздын
Женил жумыс излеп қалаға шабар?

Олардын исине кой араласпай ак,
Бул саўалға жуўап тапсын өзлери.
Бүгинги ўазыйпаң—бир тандыр курмак
Ийлеў менен жақсы пискен кесеги.

Бийби апа, чайыңыздан хабар ал,
Көрмейсиз бе, түс хәм шамаласыпты.
Қурдасларың ылай қарып атырған
Көк чай менен жеңсин ашшы куяшты.

Растан да, бул зор тандыр болажақ,
Көриклери жел үрлер төрт тәрептен.
Ықласланып көрген тәсийин қалажақ,
Әрманыңыз усы емес пе көптен?

Бийби апа, және әкел көк чайды,
Гүпшекке де жаккан дейди ыссы суў.
Мынаў куяш бунша неге ғыжлайды,
Усынайық оғандағы уртлам суў.

...Жыйналысқа кеткен қыздан дерек жоқ,
Гүлал тандыр үй алдында курылды.
Кешки пайыт онда шалқып жанар от,
Алғым келер сол оттан мен жалынды.

Соннан берли бираз жыллар өтипти.
Бийби апамыз умытпайды сонда да:
Туңғыш қызы сол күн оны өкситти,
Туңғыш қызын ана умытала ма?

МИЙНЕТКЕШ АДАМ

Он жыл тоң копарып, зағара жеди,
Соң пахта тасыды фургон арбалы.
Қара мийнет пенен әўере еди,
Ұақыт табалмады миниўге жорғаны.

Жапакеш турқына әйледі хәўес,
Өз бахтын излеген қара көз гөззал.

Жигиттиң ийнине бирақ ол емес,
Төрт жыл удайына асылды курал.

Мийнет күтип алды және алдынан,
Келген пәти менен мингизди атка.
Ақшам тык-тык урып айналарынан
Қалғып кеткенлерди турғызды қайта.

Узақ күн, узақ түн болмады тыныс,
Гәҳи ат үстинде, гәҳи пыяда.
Ол өмир бойына ислес-әм жумыс,
Ғарып-шаршағаннан бермеди саза.

Мийнети менен де Ұатан қорғады,
Ғақыйқый жасаўдың жолын уктырды.
Оның қолларында Ұатан байрағы,
Самалға желбиреп бәлентте турды!

ҒАҚЫЙҚАТЛЫҚ

Ғақыйқатты тасқа айландырыпты,
Бүлинбестен әсир бойы турыпты.
Соннан кейин оны отқа таслапты,
Балқып болып, ол қатая баслапты.

Албырақлап зынса тениз түбине,
Шатнамапты, бүлинбепти ол және.
Соннан берли ғақыйқатлық адамның
Айланыпты идиралды мүлкіне.

ЖОҒАЛТЫҰ

Он табак жоқ болды ушты-күйди...
Кой емес, ешки емес—он табак.
Таўып бер, деп күнде қоймады сорап,
Күніне он мәрте тинттик үйди.

Келиншегим қонсыларға кетти дәрегін сорамаға,
Мен дүканға кеттим сатып алмаға.
Үлкенимиз қалды үкесин жубатып,
Үкесиниң бәнеси көп жыламаға.

... Буннан аттай алпыс күн бурын
Толқын шайқап өтті бизің шаңарақты,
Алыслардан келді ағайын, туған,
Яр-досларым келип тәселле айтты.

Үш күн, үш түн турдым тик аяғымда,
Үш күн зыр жуырды хаялым да.
Хәр күни бир жастан үш жас жасадым,
Үш жасқа үлкейди балаларым да.

Турмыстың ашшысын, душшысын татқан
Кәдирдан инсанды биздур жоғалтқан.
Ал, оның үйдегі ардаклы орны
Артықдур мың-миллион алтын табақтан.

Көсықты жуымақлап жаманыу-жақсы
Койсам болар еді енді ноқатты,
Бұл жерге мен ноқат қойғаным менен
Турмыс қоймас оған соңғы ноқатты.

Келиншегим қонсылардан қайтар табак табалмай,
Мен дүкәннан қайтарман сатып ала алмай.
Екеуіміз екі жерде отырармыз биз,
Отырармыз жоғымыздан дәрек табалмай.

МЕНИҢ ЖУЛДЫЗЫМ

Көзге тасланыуды онша хош көрмей
Киши пейилликке алып өзінди,
Турсаң ба жұлдызлар ишінде жанып
Сыртқа шығармастан күшли сезимди.

Бәлент турмақ қыйын өз қатарыңнан
Терең болыу онша аңсат емесдур.
Сондай да қарайман, жұлдызым, саған,
Көремен алыстан нурыңды өткір.

Әзелий нызам ба әрманшыл болмақ,
Сырын ашпас бизге, дүнья жумбақ бул.
Билмеймен, гей мәхәл ненидур аңсап,
Кетким келип турар қасыңа пүткіл.

ГҮЗ

Қарайман гүздің бетине:
Пыяда, сары сақаллы
Жасы үлкен екен өзі де
Мийнетте қабарған қолы.

Әкеге мегзес келбети,
Уксасар тәғдирлери де—
Алдына келсе перзенти
Бауыры еримеди ме?

Келди гүз кырман басына,
Қызылланып атыр алтын дән.
Отырды дәстүрхан басына,
Пууы бурқырар ыссы нан.

Айланып пахта даласын,
Елге ырза болды ол:
„Халық байлығының ханасы
Көзге сүрме“, — деди ол.

Қарайман гүздің жүзіне:
Пыяда, сары сақаллы,
Қарақалпақ дүзінде
Кең адым атып барады...

АТЫЗДА ШАЛҚАР СУҰ

Атызда шалқар суу,
Балықтай шапшып,
Өзлерін шеллерге
Урады шып-шып.

Атызда шалқар суу,
Не деген тынық!
Ақ бултар тереңде
Баратыр ығып.

Атызда шалқар суу,
Кеше сен көрсен.
Тартылып қалады
Науа жоқ ертен,

Шыныккан жигиттиң
Шымыр етиндей,
Атыз гүрең тартып
Таплайды тендей.

Шигит тасладың ба,
Шығады өнип.
Бәри басларына
Қалпағын илип...

АРЗЫҰ ЕТСЕМ...

Арзыұ етсем, мениң кеулим
Кулпы дөнген бағқа уксар,
Сақауатлы үмитлерім
Оқылмаған хатқа уксар.

Косықларым—бир гүл дәсте,
Сарғыш тартып жатпас хеш те.
Оқып көрсен бир күн кеште
Жаңартылған ядқа уксар.

Ай артынан жыллар өтип,
Жаслар келер жеделлесип,
Биз барамыз араласып
Дәуран ерли атқа уксар.

* * *

Шегаралар қорғалады басып кириўден,
Жанды қыйса арзыйтуғын шегаралар бар.
Қорғау ушын пәк хұжданды жат нийетлерден
Кирпик қақпай мәрт инсанлар сақшылық қылар.

Мәрт инсанның нәмәрт болған аз ба душпаны,
Мысал Брест қамалындай қамаллар болар,
Қорғау ушын өз атыңды, инабатыңды,
Өмир бойы гүзетшилик талап қылынар.

* * *

Түс жақсы, бирак турмыс түске айланса жаман,
Бахыт жақсы, бирак бахыттан баслар айланса жаман.
Машақат хәм ғалма-ғал көп. Биз мәзи қорқамыз оннан.
Ең бир қорқынышлысы—қолы алдына сыймаған адам.

Сына етип хеш жерге оны қағып болмас
Заманға жақпаған адамға сирә хәм жағып болмас.
Ол не излер, айт, кәне, сорасаң билмес өзи,
Билмеген нәрсени өмирден тауып болмас.

Мийнет рәхәт бағышлар—ол мениң сүйген журтым.
Ийленип писип шықты бул жерде минезим-кулқым.
Шатнап қашандур жүй берсем, бийдәрек албыраман,
Орынсыз күш түскенде темир хәм шатнауы мүмкин.

АЙЫПЛАЙ АЛМАЙМАН

Айыплай алмайман қаралығың ушын,
Мениң танысыма жоралығың ушын.
Қыйсайған теректи сүйеуден басқа
Ужыбатлы сирә бар ма жумысың?

Бул гәп енди, бизиң айтар гәп емес,
Жеке қалғанында бүйирине тиллес.
Узын саплы анау темир жабадай
Қоллар не себептен ийкемге келмес?

Атыңды таппадым айтқым келсе де,
Биймәлим бир салмак сездим желкеге.
Жағымсыз салқын леп титиркентти мени
Жалғыз қалғаныңды көрип көшеде.

* * *

Мен туўылдым, куўанып анам
Әлпешледі, бауырына басты,
Еркелетип көрсетти маған
Жадыраған нурлы қуяшты.

Тәй-тәй басып кеталмай атсам
Келип, ийинимнен сүйеди.
Сонша күшли мийирим-шәпәэтсен
Қуяш киби ана жүреги.

Жаслығымның жарасығыдур—
Шадлығына бөлеген жыллар.
Көңил шәменинде бәркулла
Сол дәуирдин гүли ырғалар.

Ұатан, ана бир пүтин ұғым,
Алға қойған максетлери де.
Бауырына тартады улын
Я сүйерде, яки ийскерде..

ҮРКЕК ТАЙ

Сетем алып шөптин басынан
Сирестирип турар аяғын.
Шапшып өтежақтай қасыңнан
Тикийрейтер қайшы кулағын.

Шүү, жаниұар!“ десен үркек тай
Жолатпайды қасына сени,
Жигит қолы тиймеген қыздай
Дирилдейди тулабедени...

КУСҚА

Ушып жүрмеклик те сениң ұазыйпан,
Сайрай билмеклик те сениң ұазыйпан.
Сеннен бәлентирек пәрұазлап ушып
Қона билмекликте мениң ұазыйпам.

Ұазыйпама уқсас сениң ұазыйпан,
Бирақ та қанаттан сен жуда болсан
Саған қаңат болып, сени ушырмақ,
Сени ушырмақ дур мениң ұазыйпам..

Сахралар өргенсе, өргенсе тоғай
Шырлаған тағдирлер, айтқыл, не болғай.
От ишнен қорғап сени хәр қалай
Отты өширмекдур мениң ұазыйпам.

Бүгинги ұазыйпам бир отлақ болмақ,
Бүгинги ұазыйпам мениң бағ болмақ.
Эжайып, азада болып бир булақ
Сылдырлап ақпақдур мениң ұазыйпам.

* * *

Өмирим мазмуну сыймас қосыққа,
Қосыққа сыймайды ойлағанларым.

Алтын, гәўхар екен, деп хәм алжаспа
Соншама қәстерлеп жыйнағанларым.

Айдан айға жетпес гейде айлығым,
Бәри-бир айлыққа емеспен кумар.
Хәм мениң қәстерлеп сүйер байлығым
Қосыққа сыймаған мазмуннан турар.

АДАМЛАРДЫҢ КҮТКЕНЛЕРИ НЕ?

Адамлардың күткенлери не,
Мен хәм соны күтип жасайман.
Хәм олардың бийкарлағанын
Хеш ұақытта ақлай алмайман.

Қаралайман ақмақлықларды,
Қара деймен қара дақларды.
Мен қайтарып ала алмайман
Бийкар кеткен алтын ұақларды.

Адамлардың күткенін күтип
Тыңлағанын кеуилим тыңлар.
Тыңламақтан турар бул өмир,
Узақ, узақ күтпектен турар.

БҮГИН

Үнсизликтің туұысқаныман,
Сезимлерім жуұылды нурдан.
Енди көлмен, телмирген көкке,
Ушқан қустан дәрек жоқ текте.

Сөз едим мен, безиндим сөзден,
Сес едим мен, безиндим сестен.
Булдырайман көк сағым болып,
Сәуір болып есемен есsem.

Дәрьяң болып қаламан енди,
Теңиз болып жанаман енди,
Бар боламан жоқтың орнына
Сени жаулап аламан енди.

ЖАҒАНДЫ КЕҢ ДЕЙДИ...

Жағанды кең дейди, кеңлигі рас,
Ақылы бираздың келмейді уғрас.
Не себеп бұл дүнья сонша кең болса
Құрттай бір ойымды сыйдыра алмас.

Таудан ба, көктен бе еситилді саза:
„Биреу ме, екеу ме басың, хәй, бала?
Сен ушын бір қарыс майдан жетеди,
Кім едің жағаннан ұллы болмаға?“

БІР КҮНИ

Егер де дослықтың сабағын үзсем,
Менде басқа дослар көп­ли­гі емес.
Оны жалғау ушын бір күні келсем,
Неге оны қайта жалғауға келмес.

Сени ізлеп келип гүл­лер усынсам,
Бұл енді гүл­лер­дің көп­ли­гі емес.
Жыл­лар алыс­латқан араны қаш­шан,
Бірақ естен шық­пас тат­лы бір елес.

ТҮСІНСЕК ТЕ, ТҮСІНБЕСЕК ТЕ

Гейпара адамға түсине алмайман,
Жақсы түсінсем де көк шөп тилине.
Гүз жамғыры жау­рат­қан­да тал­лар­ды
Плащымды жауғым келер ий­ни­не.

Бий­парқ сөй­леп, қылау са­лып кеуіл­ге
Кім­дур ұаз оқыса қатты қы­сын­дым,
Сон­дай пайыт сексеуіл­дің шөл­лер­де
Қай­сар­ла­нып өспек­ли­гін түсін­дім.

Ишки дүнья ызба шы­тақ нағыс­лы,
Шебер қол­лы тур­мыс сал­ған ба кесте?
Аралық­лар мүм­кин жал­ғыз қарыс­дур
Түсін­сек те, түсін­бесек те.

КЕСКИН ГӘП

Бұл пердени жулып тасламақ керек,
Қуяштың нурлары өтиуі ушын.
Қуяштың нурлары жетіуі ушын
Бұл пердени жулып тасламақ керек.

Жулқынып пердени алып таслауға
Бұл қоллар билмедім, қашан умтылар?
Нурды хәм қуяшты тамашалауға
Арзыұлар, үмитлер қашан умтылар?!

Кешир, егер де сен кеширмек болсаң,
Гүмадан басқасын кеширмек керек.
Кетпен босатбады оның қолларын,
Бұл қоллардан гүна айып ізлемек.

* * *

Аңғарына сыймаса дәр­ья —
Ұлтанына қауын көгерер.
Балық­лары кесир­тке бо­лып
Кум ишинде жорғалап жүрер.

Өз аңғарын жоғалтса дәр­ья
Көрип жүр­миз, бол­май­ды не­лер?
Ағаш­лар­дың ар­зын тың­лау­ға
Самолётта шыршалар келер.

Жетіу ушын бірақ жеңіске
Арыз тыңлау азлау болмай ма?
Әззи менен түссең гүреске
Аяқ­ларын тай­ған­а­май ма?

* * *

Ұақыт тилин ук­қан­дай саат
Биз сөй­лей­миз за­ман ти­лин­де.
Усы тилде қалдырсам мен хат
Түс­ині­у­ге бо­лар ме­ни де.

Бірақ бір тил өзгермес хасла,
Керек болмас ол ушын сөз­лик.

Мәңгиликке калады таста,
Мәңгиликтің тили — үнсизлик.

* * *

Майса еди женше берди етиклер,
Қолын созып қуяш таман умтылды,
Тасқа айланып турар екен мәртликлер,
Салтанатлы майданларда көп көрди.

Мийманхана, аэропортта, дүканда
Күтип алды удайына „Жоқ“ сөзи.
Құрғақ болып шықса керек суудан да,
Пейиллерге исенбейди ол өзи.

Майса болса, женше берсе етиклер
Қолын созса, жеткермесе қуяш хәм.
Мәрмер тасқа усар болса мәртликлер,
Ол излеген жылыұлықтан жоқ нышан,

Мийманхана, аэропортта дүканда
Удайына күтип алса „Жоқ“ сөзи,
Құрғақ болып шығар болса суудан да
Пейиллерден көрерлиги бар ма өзи?!

ЕКИ ТҮРЛИ ЖАҒДАЙ

Излемек, излемек және излемек,
Тұрмыстың қолында тәғдири ермек.
Қысқа жип гүрмеуіге келмей күйдирген
Аңсат па наилаж адамды көрмек.

Мәсирмек, мәсирмек және мәсирмек.
Ғасында көрмеген маңлайы терлеп.
Шубалған жибіне шырмалып атқан
Аңсат па наилаж адамды көрмек.

ПИКИР

Ауыр, сондай ауыр қосықтарыңыз,
Жүрекке урады барып болдық қан,
Жайма-шууақ қатарларда жазсаңыз
Тұрмыс деген ашна достың болмаса-әм.

Айырым қосығыннан шөп ийси келер,
Тер ийси-келеди айырым қосықтан.
Қызларға шайырана бир сәуғи менен
Жазсаңыз болады мухаббатты хәм.

Әнтеклик етпейди шыйрақ қатарда
Елди дүрликтирип шаңын қақсаңыз,
Көкірегі есиктей ағаларға да
Өңін жылытқандай бир гәп айтсаңыз.

Себеби, билемиз: бираз шайырлар
Бос тулыпқа әне, бийпарқ мәңиреп жүр.
Сөздің де шырағым, көп обалы бар.
Сөз бенен ислессең бәрін серлеп жүр.

* * *

Жұмысты билесең балалап кетер,
Кимдур командировка — самаллап кетер.
Илхамлы пайытты күтип жүргенде
Күн изинен күнлер қуғалап өтер.

Алдымыз гүзекдур, жаўмасын деп қар,
Иске асса деген режелер бар.
Қайрылып қараўға пурса берместен
Қуғалап өтеди жылларды жыллар.

Қуғалады деймиз күнлерди күнлер,
Қуғалады деймиз жылларды жыллар.
Анығында, бірақ серлеп қарасақ
Бир шыбықта бизди қуғалап барар ...

ТАЛЛАР

Таллардың атасы, анасы болмас,
Бірақ олар өсер қолға қол берип.
Өсиу үшін бұнда төтепкі берип
Қанша ғайрат керек, қаншама ерлік.

Жеделли жигерди жаным сүйеди,
Жеңистің бир жолы—өжетлик екен.
Әуладлардың күткен зор келешегі
Суғарылсын қайсар рухың менен.

ҚЫЗЫҚ

Дүнья әуел баста қызық қурылған,
Билгенлер гәп қозғап келер бурыннан,
Мен билсем, дәнди хәм тартып атқан жоқ
Хәммемиз жәмлесип тартқан дийирман ...

НЕГЕ

Неге бизиң сөзлер ириден түсер,
(Шийкилеу емес пе тириден түсер).
Жаңа туұры жолды таптық дегенде,
Заман дөңгелеги неге сиресер?

ТАРИЙХҚА ӨЛШЕСЕҢ ...

Бир карап көргенге бәри ойын көринер,
Тарийхқа өлшесен бойың көринер,
Бул күнлер өтеди, әсирлерден соң
Сениң ким болғаның анық билинер.

БУЛ ТАМЫРЛАР

Бул тамырлар сондай шатысып кеткен,
Оғада тереңде, аңлап болмайды.
Тамырынан жулып таслайын десен,
Я тоба, энекей, жер солқылдайды!

* * *

Сезбеди ол қанаты барын.
Жеңил ғана жорғалап жүрди.
Үлпилдеген ақ жуқа пәрин
Түртип-түртип тарап отырды,

Кең нәпесли кеңісликлер де
Сезбеди ол дүньяда барын,
Пәрүаз етип бір күни көкке
Сол қанатлар алып ушарын.

Хәуирленип, силкинип дүр-дүр
Еле ушар, тарқар қумары.
Яқ, ушпады ... Келди де кимдур
Жуп қанатын қырқып таслады!

Жуда болды қанаттан солай
Көрсеталмай пәрүазын, күшін.
Ушалғаны оның гүнадай
Биреулер ушын ...

ТАҰЫП АЛАР

Мен табарман, самал сыпырса-әм,
Адамлардан қалған излерди.
Нәзерлерден қыпса жасырған
Ғалма-ғаллы кара көзлерди.

Излеримди өширмек болып
Есер ертең мезгил жели де,
„Рухсат жоқ қалыуға қонып“,
Деп әкетер бир күн мени де ...

Жаксылардан қалған излерди
Тапқандай-ақ аршып, тазалап
Тауып алар бир күн мени де
Өтмишлердің ишинен бир уақ.

НАТЮРМОРТ

Көздің жауын алады алма,
Аржағында гүл тур бир кушак.
Жүзим, алмұрт, турыпты нан да
Ықласланып дастурхан жасап —

Жалықты ма жолға караудан,
Келеринен гүдер үзди ме?
Бул жасаулы турған дастурхан
Сонша ысық көринди бизге.

ТӘСИЙИН ҚАЛДЫРАРЛЫҚ ЖУҰАПЛАР

Күлки атқа минди, басты зәңгисин,
Қуып жет, ҳо, эне барар абырай.
Қуып жет те, барып бергил тәмбисин!
Марапатты урып қалды малақай.

Не себеп күлкіге жүйрик ат берди?
Бала ҳайран қалып турады аң-тан.
Сораулар кем-кемнен көбейе берди,
Тәсийин қалдырарлық жууаплары хәм.

ЖАЗЫЛМАҒАН КОСЫҚ

Жазылмаған қосық — салынбаған жай,
Дәслеп орын керек әндамлы, қолай,
Цемент жетіспейди тасын түсірсен,
Паксасына уста хәм соқа ылай.

Жазылмаған қосық —

салынбаған жол,
Өлшенип планы алынбаған жол.
Қай жерде түсерлик, шығарлық қайда,
Бұрылыс белгиси қағылмаған жол.

Жазылмаған қосық, мысалы, пахта,
Қарайды ықласқа, мийнетке, бапқа.
Рахметин, сөгисин, жабайы шөбин
Бирге ертип шығар көклеген ұақта.

ХЕШ НӘРСЕ МЕ СОЛ

Қарады, қарады — көрмеді хеш нәрсе.
Тағы жүріп кетти — көрмеді хеш нәрсе.
Жетеди, барады қай жерге дейин,
Адым урып кетти — билмеді хеш нәрсе.

Қараса, таппаса — хеш нәрсе ме сол,
Таппай жүріп кетсе — хеш нәрсе ме сол.
Билмесе, барады қай жерге дейин,
Хеш нәрсе ме сол, хеш нәрсе ме сол?

ОЙЛАМА КЕЙИН ҚАЙТПАҚТЫ

Барлығын қо, бастан умытқым келип
Кеуілди бөлемен өзге ислерге.
Ойлайман гей мәхәл кейин қайтпақты
Жолаушыдай кирген туйық көшеге.

Мақсетсиз, бағдарсыз уйлығысыұлар,
Мәзи талас-тартыс жанға тийеди.
Және көзабаға ғамхорсыныұлар,
Қыйсық бақан—қыйсық бақан сүйеуи.

Сонда жигер беріп қосық патшасы:
„Хәй, бала, жүргил!“ — деп алға жол силтер.

„Ойлама хеш мәхәл кейин қайтпақты,
Кейинге қайтады шайыр емеслер!“

ӨМИРИМЕ САБАҚ

Бизге аұыр түсер бәрін умытпақ,
Умыта алмаслық та батады жанға.
Пада таппап кеткен отлаққа усап
Көксимди ашаман дүз самалына.

Титиркенип неге тасымас қаның,
Анаұ жүйрик бирден атты муғаллақ!
Маскаралап оның шырлаған жанын
Қайрап атырғанда бир өтकिp пышак.

Еслеймен қаншама аұыр болса да,
Бирақ, өткен иске сақламайман кек.
Дүз бүркіп қәлбиме ашытқан жара
Пүткіл өмириме сабақ болсын деп.

БИЗ КЕШИКТИК

Ұаз оқыұға неге заұықлар жоқ бизиң,
Лекин қояр сауалымыз көп бизиң.
Жууабынды тынламаймыз, себеби,
Тынлау ушын ұақытымыз жоқ бизиң.

Биз кешиктик, неге бунша кешиктик?
Тәғдир, сеннен аұыр гәплер еситтик.
Бахыт алыс ылақтырып таслардай
Бар ма бизде бир оңбаған кемислик?

Жылан куйрығындай шубалып кеткен,
Жағымсыз сауаллар өтер сүйектен.
Умытсақ, — деп дәри ишемиз кешкурын,
Емески сәуле хәм түсер түңликтен...

МЕН ЕНДИ

Ким болса соған исене алмайман,
Ким болса соған ере алмайман.
Қол былғап шақырар — бара алмайман,
Услайман, деп сууды қысымлағым келмес.

Бул энди, айтайын, түңилиў емес,
Қыйынлықтан қорқып жеңилиў емес.
Таң алдында шыққан елжиреген сес —
Ертең тәкирарланбас — алдай алмайман.

Бул сестеги тандай аппақлық ушын,
Әзиз кеўиллерди таппақлық ушын,
Бир қәдем атлаўға жетер ме күшиң,
Не себеп булақтан қана алмайсаң?

КАНДАЙ ЖАЗАЙЫН

„Бундай жазып үйренбе
Жаналық емес.
Жерден тамырынды үзбе
Бағың гүллемес.“

„Қандай етип жазайын?“
Сорайман әсте
Мысал, анаў бұлбилди
Турған кәпесте?

Исенер ме адамлар
Азат қус десем,
Кулпырмақта далалар
Әжайып десем.

Қайсы тарда шертейин
Кеўилдің тарын,
Маған аўыр тиймейди
Айта бер бәрін.

„Бундай жазып үйренбе —
Жаналық емес.
Жерден тамырынды үзбе
Бағың гүллемес“.

ДӘРТИ ЖОҚ АДАМ

Жумаланған тас — дәрти жоқ адам,
Бир пүтин қатты тас — дәрти жоқ адам.
Қудайталаның қалтасынан
Түсіп қалған болса керек.

Бүгін тасқа айлансам қәйтти
Тас болмақты үйреткил маған.
Саған сонша хәўесим кетти
Әх, бахытлы, дәрти жоқ адам.

ӘКЕМ АЙТҚАН ЕДИ

Адамлар баладай исенип қалар,
Бирақ сен исенбе, аңлап көр, улым.
Ақмақ—данаман, деп төрге умтылар
Себеп, ол билмейди өз ақмақлығын.

Дүньяда бир ғана ҳақыйкатлық бар,
Басқа ҳақыйкатлық болмайды, улым.
Алдыңнан көп мәрте жалғанлық шығар,
Адасқан аз емес жолынан оның.

Қандайлығын ойла мийўалы дарақ,
Не себеп төменшик жемисли адам?
Ой жуўыртып, бәлким, буларға қарап
Көп мәни аңлаўға болады, балам.

Қағыйда емес бул, емес нәсият,
Нәсиятқа шебер турмыстың өзи.
Бирақ, жалғыз өзиң қыял сүрген ўак
Артықлық етпейди ескинің сөзи...

ТҮН ИШИ

Түн иши. Шоқ жулдыз жайнар бәлентте,
Бир нур жылўа етер жанып-ентигип.
Ессиз, ләп қояды талдың ләбине
Хәм оның қойнына кетеди сиңип.

„Әй, қуяш, буншама көзинди қадап,
Неге тигилесең мениң көзиме?
Сениң тәғдириңдей тәғдирим жумбақ,
Айтпайман, бәри-бир, инан сөзиме“
Дейди, тал, нурланған азанғы қуяшқа.

* * *

Бурын қолда тас бар еди,
Айландық биз шоқпарға.

Атқа мйнип үйренгели
Үйрендик биз қорықпауға,

Енди болса, бул адамлар
Барлығынан күшлирек.
Не себептен сонда бизлер
Болалмаймыз еслирек.

Если болсак, қашпас еди.
Бизден қоян, қырғауыл.
Ол ўақлары болмас еди
Үштиң бири — „жасаўыл“.

Биз мақтансақ, уялғаннан
Таўлар жерге киреди.
Түспеў ушын көзимизге
Теңиз қумға синеди.

Аўылларды журдай етип
Асырасақ қаланы,
Өзлеримиз кийиў ушын
Шешиндирдик даланы.

Булар маған қатты батар,
Келешекти ойларман.
Жақсы-жақсы максетлер бар,
Алдыңызға жаярман.

ТОРҒАЙ

*Жолға шығар соқпақтан шетте
Өлип атыр бир поща торғай.*

И. Юсупов.

Өлип атыр бир поща торғай
Саҳрасында Каракалпақтың,
Таўсып алған соңғы ҳаятын
Өлип атыр бир поща торғай.

Не себептен тоқтады жүрек,
Оған мәни бермеклик керек.
Ушпас енди ол көкти безеп,
Өлип атыр бир поща торғай.

Таллар жәрдем қолын созалмас,
Баллар енди оны көреалмас.
Хәргиз, хәргиз көзлерин қыймас
Өлип атыр бир поща торғай.

Ол өзиниң өлими менен
Сакландырар өзгени неден?
Басқа қуслар қаяқта десем,
Өлип атыр бир поща торғай.

* * *

Тасқа питкен қаттылық,
Көп минилди ат қылып.
Тең түспеди хәммеге
Бир қуяштан жақтылық.

Тениз суўы тартылды,
Көлге урдық сарқымды...
Алдағандай баласын
Алдарқатты халқымды.

Карлыққанша даўыслар
Көп мақталған табыслар—
Үстин көмип таслады,
Қалып қойды намыслар.

Мүмкин көзин жаслады,
Жерлер шөллей баслады.
Шешилмесе, турмыстың
Көбейеди жумбағы.

* * *

Көклерге бой созған исеним,
Шақаңның сынбаўын қәлеймен.
Қуслардың сайраўын тилеймен,
Улығлап өмирдин гүллерин.

Улығлап өмирдин мазмунын
Қолыма алғанман қәлемди,
Бағларда сайраған қус киби
Сайрағыш қусынман мен енди.

* * *

Жойтылмастан бурын излеп болмайды жоқты,
Жойтылмастан бурын излеу айып болса да
Сыпсың гәптер, мыш-мыш гәптер бергеннен саза
Бурын излеу керек еди жойтылған жоқты.

Бүгин мәлим—айырымлардың үйлери түтин,
Түтин—олар хұжданына оқылған хұким.
Бериу ушын өз халқына халықтың мүлкін
Бурын излеу керек еди, билсең сол жоқты.

Ақша қайтар, алтын қайтар, гәуһарлар қайтар,
Халық телегин бул байлықтар және молайтар.
Барлығынан артық болған бир жоғалтыу бар.
Бурын излеу керек еди, әне, сол жоқты.

Бирак, оны өлшеп болмас алтынлар менен,
Сатып болмас, алып болмас хәм олар менен.
Ол болғанда сонша байлық жойтылмас еди-әм,
Бурын излеу керек еди, әне, сол жоқты.

Не нәрсе ол, кимлер айтар сол жоқтың атын,
Жойтты дерлер көп адамлар инсап, уятын.
Хадаллық па, туұрылық па жойтылған бәлким,
Бурын излеу керек еди, әне, сол жоқты.

* * *

Аспанды төбеге төңкерип кетти,
Баканды тайдырған аз ба найсаптар?
Ескинің барлығы тозыуы жетти,
Ал, енди жаңадан сүтинлер қояр.

Өзгерислер жақсы, өзгерислер шын,
(Жаңалық бар жерде—ескиси де бар)
Бул гөне дүньяны өзгертиу ушын
Онын өрелери талай жаңарар.

ҚАРАҰЫЛ

Мәселе, ким қанша алғанда емес,
Ким қалай жасауда баслы мәселе.

Қанша күткен менен ол енди келмес,
Баллары жолына қарайды күнде.

Дүканның алдында, ақшам пайыты
Бийгүна қарауыл қан жайрап атты...
Кеседе суыған бир уртлап чайы—
Кесе жийегине қайғы торлапты.

Жок еди душпаны, жокдур қасты хәм
Дейди: өшпенлилик онда болмады.
Жетпесинлик шалғайына жармасқан,
Ал, оннан қашып хеш қутыла алмады.

Қашып қутылмады неге кемликтен,
Душпаннан бир күни қутылсадағы.
Бирақ, ол соншама садықлық пенен
Мамлекет байлығын қарауыллады.

Көздің қарашығын қорғаса кирпич
Хызметі, бизлердин келген бе ядка?
Дүканды қорғауды демеймиз ерлик,
Ерлик майданлары мисли узакта!

Ұактында қорғаныу бәлким уллылық,
Сергек, ояу сөзлер қорғандур мықлы.
Инсапты қай жерде урлатып алдык,
Қай жерде урлаттық хақықаттылықты.

Мәселе, ким қанша алғанда емес,
Ким қалай жасауда баслы мәселе.
Қанша күткен менен ол енди келмес,
Баллары жолына қарайды күнде...

ҚАМЫС ОРАК

Хәмме ушын дәстүр болса,
Ерси емес дәстүрлиги.
Буйрық пенен баҳаланса
Жигитлердин кескирлиги.

Дәстүр болды бир ұақларда,
Биз баслайык соннан гәпти.

Барасаң, деп, Аспантайға
Төрт жигитке бұйрық кепти.

Бир хәптелик азық алып
Төртеуи де жолға шықты.
Ярым жолда қыялланып
Жуп-жуптан қалтаға тықты.

Болды сегиз, өзи—төртеу
Машинада зыңғып барар.
Не күтип тур жолларында
Қасла оны билмес олар.

Бала-шаға қалды артта,
Ғалма-ғал жоқ, ара узақ...
Жалғыз сөз бар тек те ядта:
„Қамыс орақ, қамыс орақ“.

Елсизлікте, түслик ұақта
Жазылысып урды арақ...
Гелле гүўлер... Бірақ ядта:
„Қамыс орақ, қамыс орақ“...

Таң алдында барар жайға
Келгенлигин олар уқты.
Төртеу еди, бири қайда,
Бир жолдасы жоқ боп шықты.

Нар қамыслар жым-жырт түнде
Демин ишке жутып турар.
Демди ишке жутпақтың
Сырын қайдан билсин олар.

Адам деген бир аң шелли,
Ғыр айланса егер басы.
...Басып, еншип кеткен еди
Сулап жатты бир жолдасы.

Аз ба айтсаң ески жара,
Бірақ оның аузын тырнап,
Хәуес болуы қоздырмаға
Биймәни гәп, биймәни гәп.

„Әкем қайда?“ десе егер,
Көз жас төгер анасы да.
Кәне, кимлер жууап берер
Жетим қалған баласына?

ДӘЛКЕК

Торға қамап қойды арысланды,
Жолбарысты торға қамады.
Көрсин, тамашаласын деп енди
Қаладан қалаға алып барады.

Тилсиз, сууық темир көзгенеклер
Зибан берсе сөйлер қай тилде?
Темир тор ишінде буулыққан сөзлер
Торды жарып шығалмас сыртқа.

Тәғдирдин ойыны ашшы хәм катал,
Гейде ол аяусыз дәлбек қылады.
Исенбеймен бүгін жегенлерге пал,
Себеп, исенбестей ойындар бар-ды.

* * *

Бахыт, машақатқа бәрха хәмдам бол,
Шадлық, сен қайғыға бәрха хәмдам бол.
Машақатсыз келген бахыт турақсыз,
Удайы шадлық та шадлық емес ол.

Көргенбиз жауынлы, қарлы күнлерди,
Көргенбиз жоқ-жуқа, барлы күнлерди.
Молшылыққа жетиу үшін мәрдана
Қыйынлықты жеңиуге үйрет бизлерди.

Сиз кишилик, уллылыққа хәмдам бол,
Зәрре сада, зәрре дана болсаң бол.
Өз халқынан бәлент турған уллылық
Уллы халықта хеш хәм мойынланбас ол.

Көргенбиз қуяшлы, нурлы күнлерди,
Шуғлалары жарқыратты жүзлерди,
Көзлер хасла қамаспағай қуяшқа,
Көз қамасса кеширмейди бизлерди.

Неге, — деймен, бизлер гей бир пайытта
Оғыры бәлентлеп хәңкийип кетемиз?
Бул нәрсе қалдырар бизди айыпқа,
Әзийз адамларды көрмей кетемиз.

Хәр қалай аспаннан қарағаннан соң
Не бир. уллы таўлар қурттай көринер,
Уллы таў емесдур, сонда хәм оған
Хәңкийип қарама кеўил жәбирленер.

Оның кеўли хеш гәп, жалғыз шынардың
Сынғаны билинбес орман ишинде,
Жалғыз қорқарым бар мениң хәрдайым
Олар қалдырар, деп халық кеўилин де...

Ким қалай жасаса ерки бар, бирақ
Шәрт жасап қалмақлық мухаддес жерде.
Жерден тамырын үзсең қулайды дарак,
Тамырласып кеткенбиз оған бизлер де.

Бир күни аспанлап кетсең хәр қалай,
Уллы-уллы таўлар қурттай көринер.
Аспаннан қарама, болсаң да қудай,
Қудай болғанлығың күлким келтирер.

1983.

ЕГЕР ДЕ АДАМНЫҢ

Егер де адамның болмаса қолы,
Қолы болмаса да мәрт бола билер.
Кемситип болар ма майып деп оны,
Мәртлик мәрт адамның қалбинде дөрес:

Егер де адамда жүрек болмаса,
Жүрек орнындағы бир өли етти—
Күннің күни келип бүркіт шоқыса
Үркітпен адамзағ, ғайбар бүркітти.

Жетер, жетер енди намыс өртенип
Қорқақлықтан жүзлер төмен қарауы.

Қахарман шыққанын ким өткен көріп,
Қорқақтан бир күни сатқын шығады!

Хақыйқый майыптын болмас жүрегі,
Жүрегі жоқ адам—бәринен тамам!

ДҮНЬЯДА НЕ ДЕГЕН ЖАҚСЫ КӨП ЕДИ

Атасы — жумыр жер, анасы — куяш,
Мәгар, туўған — туўысканы жоқ еди.
Кетер ўакта айтқан екен сол қаллаш,
„Дүньяда не деген жақсы көп еди!“

„Елиме өкпем жоқ, еллиги ушын,
Жериме өкпем жоқ кенлиги ушын,
Әттең, өкинерим кеш енди есим,
Дүньяда не деген жақсы көп еди!“

Билдирмеді олар жалғызлығымды,
Мехрине бөледі жыртық үйимди,
Бүгинлиги хош айтыспак қыйынды,
Дүньяда не деген жақсы көп еди!“

...Биз болсақ мәсиріп, табалап журтты,
Күннен-күнге арттырамыз қылықты.
Ал, ол болса көп нәрсени билипти,
„Дүньяда не деген жақсы көп еди!“

АНА ХӘМ БАЛА

Әлле неден сетем алып жүрегі
Ғәрип ана жолға қарай береді.
Жалғыз бала жалғыз перзенттен қалған,
Қуўанышы, сүйениши, ермеги.

Самал гүўлеп әлле қайда асығар,
Қараңғы түн терезеге асылар.
Жалғыз ана жалғыз жайда отырып
Аўыр ойын ол өзіннен жасырар.

Қуты қашып жол караса келе ме?
Бундай пайыт ўакыт өтпей кете ме?
...Балаң бүгин жол күтиўин тәрк етип,
Ана баўырына қайтпайды неге?

(Балаларға)

Жуғырлап жаз күнлери
Пырылдап ушып кетти.
Балалық хәз күнлери
Оларға ерип кетти.

Оларға ерип кетти
Жап-жасыл жапырақлар.
Шомп етип, суўға түсти
Сүйкимли ақ шабақлар.

Оларға ерип кетти
Ақ, сары гүбелеклер.
Ақ тамақ қарлығашлар,
Хәм сүйир ийнеликлер.

Оларға ерип кетти
Мәүсимнің ыссылығы.
Өмирден бир жаз өтти,
Есимде еслилиги.

Оларға ерип кетти
Бул жасыл дала көркем.
Оларға ермей қалған
Тек ғана бизлер екен.

ЕРИК

Сениң шайырына усас адамның
Кулқым сүймес бар жабысқақлығы.
Ерик ағашындай мийұалы жанның
Ерик ағашындай кайсардур жаны.

Сен Әмиўдің сүйкимли бир перзенти,
Ертен излеп таппаспан, деп қорқаман.
Өмирдің соншама дәлкеги неси,
Сени сыйыстырмас ессиз сахра хәм.

Төрт туяк берипти төрт аяғына,
Кулақларын сәл-пәл узынлау еткен.
Қара тасты байлап хәр дойнағына,
Атар адымларын қысқалау еткен.

Бир қәсийет берипти және де оған,
Аңқырғанда сести Хийұаға жетер.
Бирак, бул заңғарға исенген адам
Ығбалы қасарып уймаға кетер.

Булар түспес еди менин ойыма,
Мақтап жүргенликтен бәрқулла атты.
Ал, бүгін бир ешек... телефонымда
Дегбирин жоғалтып аңырды катты...

СЕБЕП

Түсинбей қалмақтың себеплери бар,
Түсиндириу емес менин ұазыйпам.
Ұазыйпам айтып бермектен турар,
Айтып бермектедур менин ұазыйпам.

Қалесен өширип, сызасаң енди,
Қалесен таслайсаң шыл-пәрше жыртып.
Себепсиз бул косық туұылмас еди,
Туұылмас еди бул хақыйқатлық.

БАХЫТЛЫ МӘҰРИТЛЕР

(Дүркин)

Сүйемен демеклик — илаҳийда сөз,
Илаҳийда сөзди айтпайды дилбар.
Әжайып бир ақшам жүзинди сыйпап
Сәл-пәл дирилдеген қоллар айталар.

Сүйемен демеклик — тақирарланбас гәп,
Тақирарланбас гәплер көп емес олар.
Дегбирин жойытып ушырасқан ўак
Қыйылып қараған көзлер айталар.

Ышкының болмайды нағышлы сөзи,
Дебдйи шыдатпас тосынлау қылық.
Сүйилиу, сүймеклик — татлы сөз өзи,
Хәм иште буулыққан үнсиз қыйғырық.

* * *

Кайт деп айталмайман, кет хәм демеспен,
Келмеймен дэдин бе, келгил демеспен.
Кетпестен сен бунда қала алмайсаң,
Қала алмассаң хәм кайтып келместен.

Усылай. Баскаша болмайды хасла,
Усылай. Баскаша болмайды, бирак.
Биреулер айтқандай бул гүна болса
Қандай болар екен ал, онда сауап?

АРНАУ

Бүгин не себепдур еследим сени,
Хәм усы қосықты саған арнадым.
Жаслық дәуиримнің әжайып гүли,
Мийуаға малынған жемисли бағым.

Жыллар зымырайды ол күтип турмас,
Салқынын салажақ мәккар гүз жели..
„Бахытлы мәүритте болалдык жолдас“..
Деп жыллы туйғыда еслерсең мени.

Жаслықты, дослықты ұмытпақ қыйын,
Гәде орта, гәде шайпалып толдым.
Бәрха бәлент болар шайыр кеулинин
Салтанаты күшли патшасы болдың.

Соннан ба, мен бүгин еследим сени
Хәм усы қосықты саған арнадым.
Жаслық жылларымның кулпырған гүли,
Мийуасы ширели жемисли бағым.

* * *

Жүректи өртеуши мәүритлерин көп,
Жуп көзге жәм болған мен сәуген зыя.

Он сегиз жасымды берселер кайтып
Отлы кушағында қалар-ем дүнъя.

...„Жоғынды, әй, жигит, ізлеме бизден,
Ауыл сыртындағы отлақлар ара —
Ертеде жойтылған жүзик көрерсен,
Хәм қалбиң өртеуши еситилер нала...“

* * *

Январь айының қарлы ақшамы
Терезем артында сырлы толғанар.
Бахытлы жаслықтың болып нышаны
Бизлерди қыймаған бул күнлер қалар.

Сен хәм ұмытарсаң, жүзин гүл жайнап
Туйғылар тынышың урлаған демди.
Сени кушағына алар өзге бағ
Хәм өзге бир шәмен әкетер мени.

Азада сезимге нәпирет еткен
Суқаным сүймеген көп зықна көзлер.
Көңиллер есигин бәрха гүзеткен
Ұазыйпаға садық екенсиз сизлер.

Ұмытпақ ауырду, сонда хәм енди
Ески сазым менен хәмдам боларман.
Өтмишлер қыйнаса, еске алып сени
Айланып өтермен сол жағалардан.

* * *

Ұмитке, жаслыққа, ышқыға толы
Бахытлы шағынды көзлерин қыймас.
Нәйилаж шығарып саласаң оны,
Дебдйулер, дебдйулер, қалбиңе сыймас.

Бойынды балқытып жылытар деми
Бахытлы шақлар бул мазмунларға бай.
Бул гүстан өтер, деп күтерсен мени
Күткен кеуиллерди алдарсаң қалай?

* * *

Билмедиң, биздағы билмеймиз бәрин,
Турмыстың алдында хәммә оқыўшы.
Биз болсақ сезимниң дәртли ырғағын
Жүрек кестесине салып тоқыўшы.

Сезбедин, биздағы сезбеймиз гейде,
Сөздин кулы да мен, қардары да мен.
Барарман алдыңа басым иймеге
Сөз алдында басың ийе билмесем.

Анбадың, бул енди батады жанға,
Жел өтинде шөптей қалтырамайман.
Бирак, көзиңдеги дәртли жалынға
Неге мен даўасын таба алмайман.

* * *

Хәзир сен уйқыда, сениң уйқыңды
Гүзетпеклик бизге несип етпеген.
Мениң босап қалған ессиз кеўлимди
Жулдызлар жубатар жилўасы менен.

Нағыслы жилўада әжеп бир сыр бар,
Дегбирсиз кеўилди бизиң арбаған.
Бүгин түс көргейсең, түсинде дилбар,
Бир назынды бағыш әйлегил маған.

Жетеди, басқаша жоқ менде тилек,
Орын жоқ өзгеше туйғыларға да.
Бүгин қолларым хәм излемес ләззет
Сениң таркатылған шашларың ара.

* * *

Еримекте аппақ-аппақ қар,
Аппақ қардың еригени ме?
Келгениң бе, сүйкимли бәхәр,
Бәхәр сениң келгениң бе?

Үш ай күттим десем исенгил,
Алты ай күттим десем де исен.
Өмирим бойы сени күтиўге
Қайыл болған едим исенсең.

Еримекте жуқарып музлар,
Жуқарғаны—еригени ме?
Келгениң бе кулпырып, бәхәр,
Менлик болып келгениң бе?

* * *

Кәпесте турған кус көрдим,
Пәрўаз етип ол ушалмас.
Тәриплеўге оның көркин
Мүмкин, бизиң тил жеталмас.

Саўлат төгип, қанатлары—
Көз қамасар—алтын цәрли,
Бир көрген кеўил кумары
Маўқын басып, шөли қанбас.

Бул әжеп саўда, ойланып
Көп жүрдим бағды айланып,
Алдымнан шықты салланып,
Гәўхәр шырақ зәрүр болмас...

* * *

Гейде мениң исим жүриспес,
Хәм оңынан келмес талабым.
Көз қуўантып күн сайын өспес,
Үй алдына тиккен дарағым.

Жолға шықсам—жолым өнбейди
Кеўил әсте тартады хазар.
Бул өмирдин, ойлап отырсан
Соған уксас пурсатлары бар.

...Кеўил булты серпилип бирден
Жарқырайды мисли шам-шырақ,
Гүрес күсер рухың деген,
Қайсарланып өседі дарак.

Дослар саған кушақ ашады,
Толжып-тасып соншама шадсан.
Баўырына сени басады,
Еркелетер хәм ана-Ұатан.

ЖУП ҚУС БОЛЫП САЙРАҰҒА КЕЛДИК

1

Гүл өсип тур гүзе ишінде...
Терезеде сарғайып турғанша
Жүрегіме питсең болмай ма?

2

Пырлап ушып кетейік те биз,
Кетейік те бул жерлерден
Алыс, алыс, алыс жақларға.

3

Әх, дәртімди кимге айтайын,
Айтайын мен кимге, периштем,
Сен мени түсинесен ғо!

4

Тыпыршылып урынба жүрек,
Тыпыршылай бермесе, жаным,
Азмаз болсам аяйғөр мени...

5

Жасыл майса, ренжиме бизге,
Ренжиме өлең төсегім,
Биз бахытлы болыуымыз керек.

6

Солқылдап, Тал, неге жылайсаң?
Бунша неге қаталсаң, Тәғдир,
Қой жылама айналайын, Тал!

7

Ассалаұма әлейкум, жұлдыз,
Еситтің бе, мыңсан рахмет
Жалғыз саған исенип келдик.

8

Бунша неге қысқа болдың, түн.
Қалай сыйдың қас-қағым ұаққа?
Қысқа екенсең бир тугам шаштай.

9

...Усы отта жансам әрманым жоқ,
Темир болып, тас болып күттим,
Күткенлерди хеш ким билместей.

10

Енди бизге қажетің жоқ, сөз;
Хасла, хасла мәлел бермегил
Отлы ләпке түскен гүбелек.

11

Қадирданым, алтын босағам,
Жалғыз шырлап ушып кетип-ем,
Жуп қус болып сайрауға келдик.

ҚОСЫҚЛАР ЯДЛАНАР ЖЕҢІП ЖҮРЕКТИ

Дуркиннен

Өзгеге сездірмей өз отым менен
Мың күйіп және мың жанарман өзім.
Қыйыр-шыйыр жолда өз атым менен
Өзімнің жолымды табарман өзім.

Тәнімди күйдіріп баратқан шокты
Өңіріп аламан өз қолым менен.
Өзге жолдың маған қайраны жоқ-ты,
Кетемен тағы да өз жолым менен.

* * *

Хақыйқатлық екеуі десе—ол бос гәп,
Жуп қуяштын барын көрген қай адам?

Жүзинен бир ҳақыйкатлык шықпастай
Өтирикти мың де, кулак қояман.

Инсан ҳәргиз өзине тән алмаса,
Өтириктиң жипеги не, бөзи не?
Қайсы жерде жуп ҳақыйкат бар болса,
Сол жерде жок ҳақыйкаттың өзи де.

* * *

Косықлар ядланар жеңип жүректи,
Ұатан, ана және бир ярдың аты.
Оннан сон ядланып қалса керек-ти
Жақсы адамлардың қадирдан аты.

Не қалар мәңгилик, қалса бул қуяш,
Мыңсан жулдызлары, ашық аспаны—
Солар менен бирге қалар муҳаддес
Жақсы адамлардың қадирли аты.

* * *

Ақылман дер ақмақлар,
Ирменен дер майдалар.
Сақыйман, деп сықмардың
Кеўли сәл-пәл жайланар.

Әх, ялғаншы, әрманың
Бунша неге көп еди!
Ғазға ерип, ғарғаның
Шаты айрылды, деп еди...

* * *

Бурында дойнақтан от шашыратқан,
Тауап етип қәстерлепти атларды.
Жаўынгерлик рухларды оятқан
Гүресшен рухлар қаяқта қалды?

Оқыранып, шыр айланып қазықта
Дөгерекке сергек нәзерин көрип,
Ойланаман: турмыз биз қайсы сапта,
Бизлер бунда бийкар келип пе едик?

* * *

Аңсат екен гейде гүналы болмақ,
Таптырмас удайы саўаптың жолы.
Атадан мың артық патша ушын тахт,
Хәргиз таза болмас жуўса да қолы,

Тарийхтың ҳүкими—ең аўыр жаза,
Әдил төреши де тарийхтың өзи.
Патшаның қолынан мың есе таза
Кетпен тутқан күс-күс дийханның қолы.

* * *

АФГАНСТАНЛЫ ЖАҰЫНГЕР-ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТЛЕРГЕ

Перзент күткен муңлы ананың
Көретуғын көзин алмағай.
Анасына жеткен баланың
Сөйлейтуғын тилин алмағай,

Баўырына басқан аналар
Кулыншағын бир көре алсын.
Анасына жеткен балалар:
„Анажаным“! деп айта алсын.

* * *

Татлы қыялларым, әзийз ойларым,
Айра түсіп сеннен қалған мәхәли
Мен қайда жүрсем де тап, ізлеп барың
Жекке таслап хәргиз кетпендер мени.

Өзинсиз, инаның, куў ағашдурман,
Паянсыз тақырман гия өспеген.
Ана-жердің баўрайында кулпырған
Мәртебели гезлеримди көрсем мен.

, Исенбеймен данкпаразларға,
Күнине мың күсейди атак.
Кимлер,

минип данк тулпарына
Басымызға әкелген апат.

Исенбеймен үдепазларға,
Мәгар, баска жақпайды шырақ.
Бирақтағы шаўқым салыўға
Бизден көре олар мықлырақ.

Куяш бердиң соншама нурлы,
Мәкан бердиң баўыры отлақ.
Бәрин бердиң, бирақ та бизди
Шөлде неге кеттиңиз таслап?!

СОҢҒЫ ОҚ

(Поэма)

Әкем БЕРДИМӘМБЕТ улы
СЕЙИЛХАН ның естелигине

Силеси катып
Уйықлайды ботинкалар.
Василе НИКОЛЕСКУ

1

Оян уйқыңнан шашырап
Ардақлым, уйқыннан оян.
Сөйле өтмишлерден узак
Сол жолларды әйле баян.

„Ұатаным қарыў асынды,
Жауынгер болды Ұатаным,
Қатарға мени шақырды
Толтырдым барып қатарын.

Әмиўден келдим Мәскеўге,
Мәскеўден қанлы жол кешип
Батысқа жүрдем мен күнде
Оқ болып оққа тиллесип.

Жаралы ғайбар Ұатанның
Қан ағып турған көксине
Көксимди барып бастым да,
Қуўатын бердим өзине!
Ғайратын бердим өзине!
Саўлатын бердим өзине!
Айбатын бердим өзине!

Оятпа мени, жан балам,
Төрт жыллап шала уйқымды
Қандырып уйклап атырман,
Оятпа мени, жан балам!

2

Алты ай өтти арадан
Қатты уйқыға кеткели,
Ояна ғой, ағажан,
Ояна ғой, ағажан!

Төрт жыллық уйқы қалай да,
Қанғаны усы болмай ма?
Ояна ғой, ағажан,
Ояна ғой, ағажан!

„Төрт жыл емес, бұл урыс
Болған екен төрт мың жыл —
Уйықламаппан, балам-аў,
Уйықламаппан, балам-аў!

Урыс тамам болды, деп
Бәлким алжас ойлаппан:
Жер солқылдар бүйиримде
Бала жылар сонлықтан.

Бала жылаған жерди
Парахат деп болмайды:
Қурттай Гренадада
Урыстың
Үлкен оты лаўлайды!

Сол оттың қызыл тили
Жалақлап бүгінгі күн
Жортады шегарада,
Жөтелер хәр күн, хәр түн.

Қалғыма Никарагуа!
Қәдеминди шыйрақ бас.
Келешекке нық қара
Президент Ортега жолдас!

Шегара гүзетінде
Жас афғанның әскери,
Қырағы турар күнде.
Жәрияланбаған урыс
Жәрияланғаннан берли!
Енди солар ушын да
Уйықлайын да, балам-ау!
Уйықлайын да, балам-ау!

3

Орақты дурыслап услай билген қол
Дурыслап улайды автоматты да,
Айнадай жарқырап көзди тартқан жол
Бола билер гейде шөгір таслы да.

Орак тутқан қолың автомат тутты,
Бұйдайдың орнына душпанды ордың.
Жүзи жарқыраған полат орақты
Қалғып кеткенінде түсінде көрдің.

Түсінде аұылың доланып қыздай,
Орамалын былғап шақырған шығар:
Шым-шытыр соқпақлар хеш адастырмай,
Көзге ысық үйге апарған шығар.

Ол үйде, атыңа суұ тартып берген
Қырмызы жүзлі қыз күнде жол қарар:
Қуслар қанатына илип жиберген
Жасайды пінхамы бир сағынышлар.

...От ишінде жүріп татлы түс көрген,
Аядай аұылды сүйген жүректі—
Хұрметлеп, ардақлап пәк мухаббетти
Оқлар да алдыңнан тайсалып кетти!

Сен талай жоллардың ушқыр қанатлы
Сағыныш хатларын ушырып жибердің,
Анам берди маған бүгін бир хатты
Сол хаттан жауынгер турқынды көрдім.

Қырық жыл жатып бунша сарғайдың ба хат,
Анамның жүзин де сарғайттырыпты.
Қырық жыл қанат қаққан сағынышлы хат
Көңил шәменине келип қоныпты.

4

Тамыры үзілсе егер де гүлдин,
Бир гүлдің тамыры үзілсе жерден
Деп сорама оннан: „Неге муңайдың?“
„Неге солғынсаң?“ деп сорама гүлден.

Биймезгил үзілсе егер жапырақ,
Тәғдири биригип кеткен шақадан:
„Неге сарғайдың?“ деп гүна сорамақ,
„Неге сарғайдың?“ деп сорама анадан.

Себеби бар шығар муңайса бир гүл.
Себеби бар шығар ана муңайса.
Лалаларға мензеп турған соң кеуил,
Ол гүллерге мензер муңайғанда да.

5

Аұыл-елди тонады урыс,
Араладың... от кешип келдин:
Аяғыңды сорады урыс,
Жамбасыңнан ет кесип бердин.

„Жас жауынгер, сақыйлығың ушын,
Иймегениң ушын басыңды
Көкіректі тutyп қарсы ал
Қайнап шыққан жуп қорғасынды.“

Көкиректе керип турдың да
Қарсы алдың жуп қорғасынды,
Душпан менен оқтың алдында
Ийген жоқсаң әзиз басынды!

Төрт жыл өтп—қартайды урыс,
Төрт жылдан соң жалынды урыс,
Жалбыранды сорап жаслықты,
Аяғыңды жалап қамсықты...

Жамбасынан ет кесип берген,
Қорғасынға көкірегін керген
Қызыл әскер—Совет әскери
Өз жаслығын берді елине,
Ал урысқа бермеді.

6

Қонаған екенмен үйіңізге көптен,
Бизди мийман ал, деп өтিনিш етті.
Үш күн қонып, кетер пайытта
Әкемизди ертип әкетті.

„Балаларым, деди әкемиз,
Мийман бизди мирәтлеп отыр:
Мирәт еткен жерге бармасақ,
Айып болар биз ушын ақыр.“

Мийман айтты:

„Он екенсиз, енди биймәлел,
Тоғыз болып жасаң жетімлер!
Үйіңізге қондырсаң әжел
Ақыбеті усы дедилер.

Атаңыздың хақысы ушын
Сакыйсынып берейін молдан,
Тутың, кәне етеклеринди
Толтырайын оны көз жастан!“

Үйимізге қонсын жүз қонақ,
Аўнап-қуўнап жатсын биймәлел.
Ықласым сол. Тилегим бирақ
Жалғыз болса-әм қонабасын әжел!

7

Еле мәнзиллер бар Уралға дейін,
Уралдан кейін де жоллар бар қанша!
Бирақ, шегиниўге боларма кейін,
Арқанды сүйесе, жаўынгер-Москва!

Еле тоғайлар бар Сибирьге дейін,
Сибирьден ары да тоғайлар қанша?
Бирақ, шегиниўге болар ма кейін,
Арқанды сүйесе, қаҳарман-Москва!

Еле мәнзиллер көп Амурға дейін,
Амурдан океан мильлери қанша.
Бирақ, шегиниўге болар ма кейін,
Арқанды сүйесе, Ұатан-Москва!

Жаўынгер, қаҳарман, Ұатан-Москва
Жеңилмес рухты бергеннен кейін.
Сизлер гүрестіңіз қаҳарманларша
Москва түбинен Берлинге дейін!

Аржағы—түйілген үлкен жудырық,
Бержағы—алақан сыйпар басынды.
Жудырық үстінде кеттің сүрнигип,
Алақан ишинде аштың ғұмшанды.

Ғайры ел—тас мийтин бір қараңғылық,
Өз елиң—кең жақан, жарқырап қуяш!
Сен оннан бір пәрше жалынды алып
Көксиде бассаң да маўқың басылмас!

Аязда туўылып, бәхәрди көрдің,
Нурлар қонақлады келип кирпичке.
Даўылдың сүренли әңгимелерін
Лениннен үйреніп, үйреттің көпке.

Зулым—қараңғылық, саңыраў—наданлық,
Ал урыс—қылай көз, көзи қамасты.
Ал, булар бар жерде болмас аманлық,
Үстиңе әжелдің оқларын атғы!

Жылдырым сыяклы сырғанап көктен
Жарқырап өтипсең әсир ортасында,
Бизлерге тарийхтан сен ескерткішсең,
Урыс хәм парәхатшылық шегарасында.

8

Келин тоқтатайық кәуипли ойынды,
Атыұды, өртеүди, кел, тоқтатайық!
Көшпей қалып қойған соңғы писенди
Ең соңғы оқ болсын, аспанға атайық.

Бул урыс бизлерге арзанға түспеди,
Арзанға түспеди үйлер, қалалар.
Заводлар түн бойы ентигип иследи,
Станок қасында муштай балалар.

Жүйкеси жукарды шойын жоллардың,
Кайыстай есилди, қайыстай шешилди.
Танклер еңсесин ездi олардың,
Жауырны арқайын босасын енди.

Аспанды босатып берейік қусларға,
Биз хәм ықласланып қусты тыңлайық:
Бәхәргі қулпырған әжеп бағларда
Бұлбиллер қауазын тыңлап отырайық.

Келин, тоқтатайық кәуипли ойынды,
Атыұды, өртеүди кел, тоқтатайық!
Көшпей қалып қойған соңғы писенди
Ең соңғы оқ болсын,
Салют етип аспанға атайық!

1984-жыл

МАЗМУНЫ

Жақын емес биз барар мәңзил	3
Тут ағашы	3
Хожалық ағзалары	4
Мәп	5
Жердин тили бар ма?	5
Мен оны еслесем	5
Бул тоғайлар	6
Көзде не айып бар?	6
„Гүллейтуғын жердин шырайы ашық“	7
„Пышак емес қассаптын қанжары бар“	7
„Мен бұрын келгенмен мынау дүньяға“	7
Тәғдир менен көп хәм ойнағым келмес	8
„Өзгелерден босқа меңир излеме“	8
„Бахыт алдымызда“	9
Суулар көп биз бұрын кешип көрмеген“	9
Хуқық	9
„Суға түстi тазаланбады“	10
Шыдам керек болар	10
„Дүньяны кең дейсиз“	10
Қайсарлық	10
„Сен ислейсең, мен ислеймен-күн узак“	11
„Тереңлескен сайын сонша гүнгиртлік“	11
„Бизге меңрибанлық оятқан кеудің“	12
„Он жыл тәрбиялап сиңди мийнетим“	12
Бир күни	13
Портретке	13
Гүл	13
Айтылмас сөз	14
Бул көзлердин	14
„Бәлким жасамақтың жоллары көпдур“	14
„Излесен жетеалмассан“	15
„Бул дүньяны мен жаратпадым“	15
„Мың рет айтарсан ерким өзимде“	15
„Балықлар басынан ширисе керек“	16
А. А. ға	16
„Сексеуін жора“	17
Ө. С. қа	17
„Бул жүристен қайда жетпеклик мүмкин“	17
„Хазар берген болсам кеудинди таппай“	17
„Әсирлер-өтмиштин гүлгин шарабы“	18
Қум қала	18
Амангелди батырдың соңғы лебизи	19
Дуз жийдеси	19
1937 жыл	20
Өмирге	20

„Таулар сөйлегенде“	20
Халықтың улы	20
„Көп рет айтпадым айтар сөзімді“	20
„Жайдың жарығынан шықпайды қуяш“	21
„Жайпаражат отырып болмайды“	21
„Мынау билек пенен, кара күш пенен“	21
„Кәлесек дәрьяны бурамыз шөлге“	21
Тәртип	22
Барлық хәм жоқлық	22
„Жумсақ отырғышлар қатая баслады“	22
Оқыұшыма	23
„Таулардай салмақлы, теңіздей терең“	23
„Сен неге бұншама күйіп-жанасан“	23
Сабын хаққында қосық	24
„Үйреніп атырмыз, бизге үйренбек“	25
„Дүнъя турмайды тек түсінгенлерден“	26
Хұжданға	26
Ауылым	26
Бийби апа, тандыр хәм жыйналысқа кеткен қыз хаққында қосық	27
Мийнеткеш адам	28
Хақыйқағлық	29
Жоғалтыу	29
Мениң жулдызым	30
Гүз	31
Атызда шалқар суу	31
Арзыу етсем	32
„Шегаралар қорғалады басып кириуден“	32
„Түс жақсы, бірақ турмыс түске айланса жаман“	32
Айыплай алмайман	33
„Мен туылдым кууанып анам“	33
Үркек тай	34
Құсқа	34
„Өмирим мазмұны қосыққа ысымас“	34
Адамлардың күткенлері не?	35
Бүгін	35
Жаханды кең дейди	36
Бир күні	36
Түсінсек те, түсінбесек те	36
Кескин гәп	37
„Анғарына сыймаса дәрья“	37
„Уақыт тилин уққандай саат“	37
„Майса еді, енше берди етиклер“	38
Еки түрлі жағдай	38
Пикир	38
„Жұмысты билесен, балап кетер“	39
Таллар	39
Қызық	40
Неге	40
Тарийхқа өлшесен	40
Бұл тамырлар	40
„Сезбеди ол қанаты барын“	40
Тауып алар	41

Натюрморт	41
Тәсийін қалдырарлық жууаппар	41
„Жазылмаған қосық—салынбаған жай“	42
„Хеш нәрсе ме сол“	42
„Ойлама кейін қайтпақты“	42
Өмиріме сабак	43
Биз кешиктик	43
Мен енді	43
Кандай жазайын	44
Дәрті жоқ адам	44
Әкем айтқан еді	45
Түн иші	45
„Бұрын қолда тас бар еді“	45
Торғай	46
„Тасқа питкен қаттылық“	47
„Көклерге бой созған исеним“	47
„Жойтылмастан бұрын ізлеп болмайды жоқты“	48
„Аспанды төбеге төнкеріп кетті“	48
Қарауыл	48
Қамыс орақ	49
Дәлкек	51
„Бахыт машақатқа бәрхә хамдам бол“	51
„Неге деймен бизлер гейбир пайытта“	52
Егер де адамның	52
„Дүнъяда не деген жақсы көп еді?“	53
Ана хәм бала	53
Гүз келгенде (балаларға)	54
Ерик	54
Ешек	55
Себеп	55
Бахытлы мәүритлер (дүркин)	61
Қосықлар ядланар жеңіп жүректі (дүркиннен)	61
Соңғы оқ (поэма)	64

Матибай Бердиев

СПРАВЕДЛИВОСТЬ

Стихи и поэма

На каракалпакском языке

Издательство „Каракалпакстан“

Нукус—1992

Редакторы *Х. Дәулетназаров*
Художники *И. Кыдыров*
Худ. редакторы *А. Әметов*
Тех. редакторы *О. Жумабаев*
Корректоры *Ж. Алманова*

ИБ 4441

4573/16.

Цена: 10р.

Териуге берилген уакты 10.02 1992-ж. Басыуга рух-
сат етилген уакты 29.06. 1992-ж. Кагаз форматы
84x108^{1/32} Газеталык кагаз Эдебий гарнитура, Кегль 10
Жокары баспа усылында басылды. Көлеми 2,375 баспа
табак 3,99 шертли баспа табак 3,0 есап
баспа табак. Тиражы 2000 Заказы 209 Баҳасы
шертнама бойынша

„Каракалпакстан“ баспасы, 742000. Нөкис қаласы,
К. Маркс көшесі, 9.

ҚР Баспа сөз бойынша мәмлекетлик комитетинин
„Правда“ газетасының 50-жылдығы атындағы Нөкис
полиграфкомбинаты. 742000. Нөкис қаласы, К. Маркс
көшесі, жай 9.